

К 613
54

ВЛАДАН ЂОРЂЕВИЋ

„У ФРОНТ“

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ БИВШЕГ КРАЉА

У БЕОГРАДУ

Штампарија Ђ. Мунца и М. Қарића, Иванбегова бр. 1
1913.

ЦЕНА 1·50 ДИН.

Од старијих књижевних радова г. Владана Борђевића имамо још:

1. Од „*Отаџбине*“, часописа за књижевност, науку и друштени живот, један комплет, т. ј. свих 129 свезака. Цена је томе комбијету 500 динара.

2. Од списка „*Крај једне династије*“ имамо само један комплет т. ј. 27 свезака, лепо укоричено, Цена је 50 динара.

3. Од „*Историје Српског војног санитета*“ имамо један комплет. Цена је 32 дин.

4. Од списка „*Предуготовна радња за реформу санитета. струке у Србији*“ имамо неколико егземплара. Цена је 7 дин.

5. Од „*Историје Српско Бугарског рата 1885*“ имамо само од другог тома („Од Сливнице до Пирота“) неколико егземплара. Цена је 10 динара.

6. Од списка „*Министар у айсу*“ имамо неколико комплета. Цена је 10 динара.

8. Од књиге „*Народно Здравље*“, збирке хигијенски чланака коју су Срби у Америци издали као њихов поздрав педесетогодишњици пишневога рада — имамо неколико егземплара. Цена је 5 динара.

8. Од списка „*Арнаути и Велике Силе*“ имамо неколико егземплара. Цена је 2 дин.

9. Од расправе „*Куда си се упутила Аустрија?*“ имамо доста егземплара. Цена пола динара.

10. Од списка „*Европа и Балкан*“. Књига прва: *Европа и Румунија* (цена 8 динара). Књига друга: *Европа и Црна Гора*, свеска

8531463

П 613
54

Др. Стефановић

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 85054

„У ФРОНТ“

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ БИВШЕГ КРАЉА

ОД

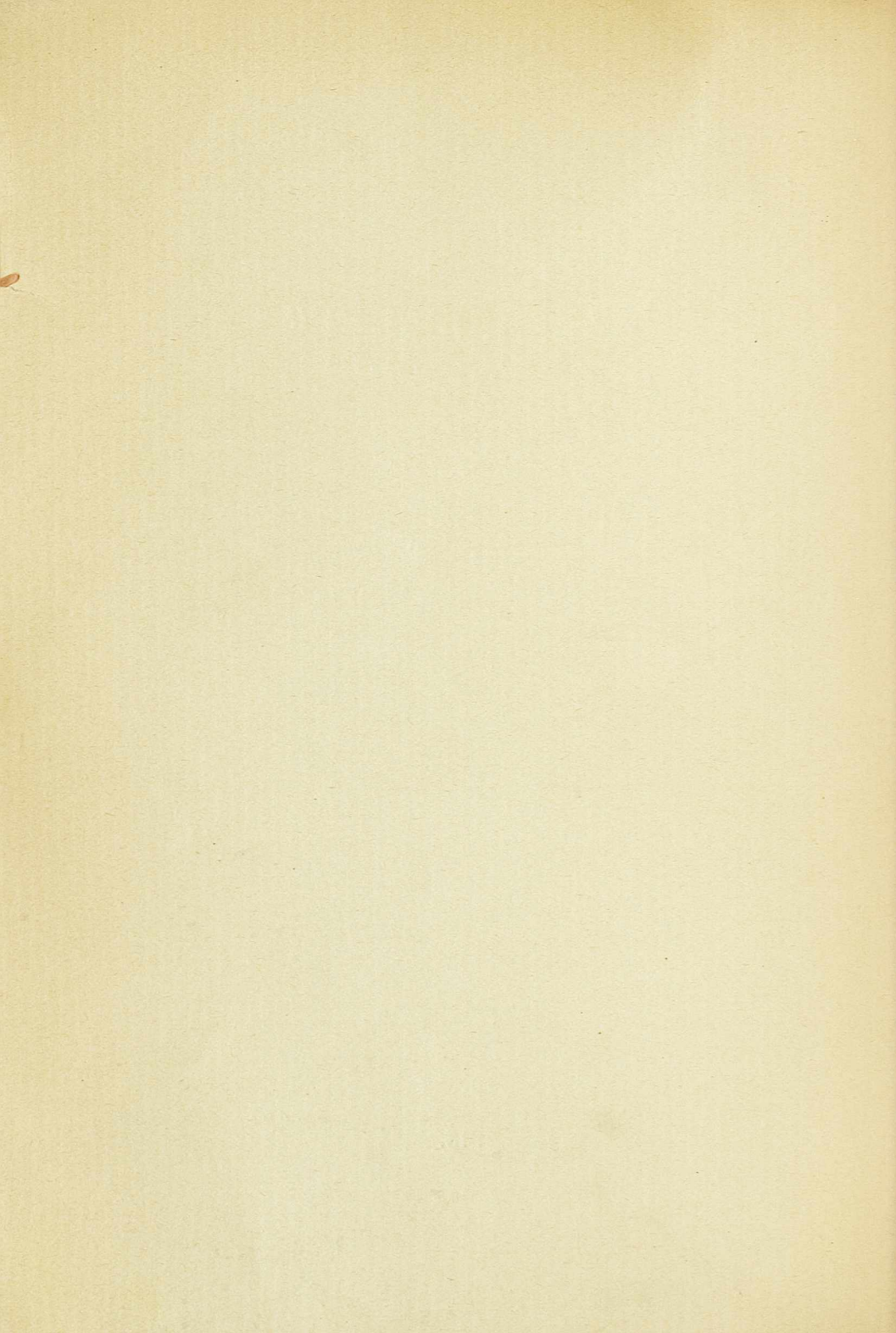
ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА ЂОРЂА МУНЦА И М. КАРИЋА

1913.

1.

Др. Лазић намерно није хтео да јави за свој долазак, те га нико није ни дочекао на железничкој станици.

Он нареди носачу да метне његов путнички сандук поред кочијаша једних кола са једним коњем, уђе у кола и рече кочијашу број једне куће у Јелисејским пољима. Кочијаш са његовог узвишеног седишта само га погледа од главе до пете, па га онда подругљиво смешкајући се упита:

— Ви хоћете да вас возим грофу од Бруснице?

— Зар и тај гроф седи и истој кући? —

— Он сам живи у тој кући, како ви кажете, или у тој лепој палати, како је ми зовемо. —

— Добро, грађанине, онда ме одвезите к њему, али брзо! —

— Није нужно господине. У таквој палати нико не устаје тако рано, — и кола се кренуше понајлак.

Тако рано? Лазић извади свој часовник. Беше осам часова изјутра. Али наравно, за ову варош, у којој се не спава ни дубоко после пола ноћи, беше врло рано. У бескрајно дугачким улицама, на великим и широким раскршћима, окићеним разним споменицима, свуда беху дућани још затворени. На тротоарима овде онде по који сиротињски обучен човек. Средином улице општински чистачи раде свој посао, а између њих промичу фијакери из вароши

за железничке станице или обратно, и по која млекацијска кола.

На улицама где беху куће без дућана и на пијацама уоквиреним палатама беше још мање људи. Славни булвари, о којима је Лазић тако много слушао и читао, беху далеко испод онога што је он очекивао да види. Чак и краљевски и царски, сад опустели двори, поред којих се возио, беху за њега читаво разочарање. Он их је далеко лепше замишљао. Тек када његова кола скренуше у ону грдну и широку улицу, којом се иде од пијаце Слоге ка тријумфалној капији, тек у јелисејским пољима, нађе Лазић Париз својих маштанија.

Како се тај друм постепено пење, то кочијаш стаде још више да мили.

— Молим, мало брже! —

Кочијаш заустави кола, обрну се на свом седишту, па рече:

— Не господине. Ја не терам брже, требаће ми ово кљусе и за други пут. Ако вам није право, Ви можете сићи с кола. —

— Кад само од тога двога имам да бирам — насмеја се Лазић — онда предпостављам да се возим како Ви хоћете. —

У каквој монархијској престоници он би се са таквим кочијашем другаче разговарао, али слободан грађанин велике републике на западу не зна за шалу, и ко зна да ли не би дошло дотле да сам доктор упрти свој сандук на леђа. Џаба га било!

Најзад зауставише се кола пред китњастом гвозденом, много позлаћеном оградом једне баште

пуне цвећа, у којој се при дну видела мала, али врло луксузно зидана палата.

Дг. Лазић искочи из фијакера па зазвони на капији гвоздене ограде.

Из једнога павиљона близу капије изађе вратар, нашаран широким златали-ширитима, отвори један капицик поред велике капије, па упита:

— Шта жели господин? —

— Молим Вас да скинете мој куфер с кола, или да наредите неком слузи да то уради.

— Господин намерава ни више ни мање него да одседне у палати Његовог Величанства?

— Ако ви немате ништа противу тога, ја ћу бити тако слободан — рече Лазић и пружи му једну своју посетницу — подајте моју карту секретару или ако овај није устао, онда коморнику Његовог Величанства. —

Вратар погледа шта пише на тој карти, али то беше написано словима која он не умеде прочитати па зато само дувну на нос и оде некуда са том посетницом.

Док је путник исплатио кочијаша и довршио с њиме неизбежну препирку о напојници, која кочијашима увек изгледа сувише мала, дотле из баште трчи коморник а с њиме и дебели вратар трчи право путниковом сандуку да га скине с кола.

— Какво пријатно изненађење В. Превасходство — говораше коморник обријане браде и бркова у врло елегантном оделу — Величанство ће се јако обрадовати!

— Добро те сте Ви ту Жане — рече Лазић трпајући кесу у џеп. — Иначе би ме овај ваш строги господин вратар отерао до ђавола!

Кад је кочијаш видео ову сцену, а ваљда му је и вратар дошао кога је довезао, он скиде свој цилиндар од беле лаковане коже па рече.

— Збогом грађанине Министре!

— Због грађанине кочијашу! — рече и Лазић са истом збиљом и скиде своју путничку шепу с главе.

Кочијаш се одвезе а Лазић оде за коморником кроз башту.

— У плаву гостинску собу! — рече коморник вратару па онда се окрете госту — Величанство је тек у зору дошло кући из Џокеј-клуба, па зато још спава. Да ли да га? . . .

— Боже сачувај, оставите га на миру. Ја сам и онако од пута гарав као какав оџачар. Морам пре свега извадити из сандука чисте рубине па да идем у најближе купатило. Док се из њега вратим, Величанство ће већ бити будно. —

— Ако је само због купања, Превасходство не мора да се труди никуда из куће, јер ми имамо доста купатила у кући. Ако ми Превасходство повери кључ од куфера, биће после купатила све готово, и чисте рубине, и један пар одела углачан!

— Та то је дивота. Ево вам кључа. —

Преко широких мраморних степеница, између мраморних стубова са коринтским капителима, који су држали балкон, уђоше у полуспрату у једно врло пространо предсобље, из кога се на петора врата улазило у пет разних соба полуспрата. Са таванице је висио чудан лустер од кристала, који је изгледао као двоглави орао Силваније. Како у предсобљу беше прилично мрачно, то коморник одврну иза врата једну славину, и двоглави орао од кристала сијну сав у електричној светлости.

— Лепа мисао, тај орао као полијелеј!

— Направљен је тачно по упутствима Њ. Величанства — примети коморник.

Лазић прегледа брзо цело предсобље. Оно мало зидова између оноликих врата покривено вешалицама за хаљине, тапетованим зеленом чохом, на којима беху и велика огледала. На консолама испод тих огледала поређани најразличнији шешири, а на сваком шеширу по један пар нових рукавица. На доњим половинама тих вешалица беху позлаћене ограде, за разне кишобране, сунцобране и т. д. У сред предсобља око стабла једне велике палме једно савијено канабе, превучено тешком свилом. Над вратима, кроз која се улазило у салон, украс од јеленских рогова. Десно и лево од тих салонских врата беше по један грдно велики испуњени црни медвед. Оба беху намештени да стоје на задњим ногама, а у шапама предњих ногу држали су послужавнике од саксонског порцелана, пуне посетица.

— А гле, та и ово су наши земљаци са Суве Планине! — рече Лазић посматрајући вештачки испуњене медведе.

— Ловачки трофеји Њ. Величанства — рече коморник па отвори једна врата десно. — Овде је соба Њ. Превасходства! —

— Бре-е-е — рече гост ушавши у собу — кад су вам овакве гостинске собе, како ли тек изгледају домаћинове — и док је Жан отварао капке на прозорима, стаде разгледати „своју“ собу,

Масиван дупли кревет са „небом“ од плаве свиле. На прозорима и вратима по један пар завеса од исте свиле и златним карнисама. Цео под беше

застрт огромним персијским ћилимом. Један драгоцен, дрворезима окићен сто и неколико фотеља и столица. Грдан велики умиваоник од белог мрамора, и на њему цео прибор за умивање од севрског порцулана: пуно некаквих већих и мањих боца, флакона са злаћеним или сребрним капслама, и у њима разни мириси итд. На зидовима, тапетованим некаквом свиленом тканином, неколико живописних слика, у тешким, изрецканим па позлаћеним оквирима.

Међутим је Жан из једног од два ормана који беху у соби извадио један бео рутав огртач за купатило и раширио га на свиленом јоргану од постеље; са тим је на једном зиду отворио тапетска врата, на која је ушао у купатило, где је само отворио обе славине (за врућу и хладну воду) па се вратио у собу и рече:

— Док се Превасходство скине и изује, купатило ће бити готово. Ово је телеграф за млађе. Прво је дугме за мене. Чим уђете у каду молим да звоните за мене, па ћу одмах отворити куфер и спремити све што треба. —

Коморник се поклони, па га онда нестане.

Лазић уђе у купатило и нађе да је ово преко сваке мере било луксузно намештено.

— Та то је читаво стихотвореније од алабастра — размишљао је Лазић скидајући се. — Баш је овај наш Краљ-отац права распикућа. Сад тек разумем за што увек кубури с новцима.

Кад се после купатила вратио у собу нашао је потребне свеже рубине разастрте по столицама. На кошуљама беху чак протакнута дугмета како на грудима тако и на нарукављима. Поред кошуље лежи оковратник. На другим столицама његово салонско

одело, углатчано као да је сад испод утије. На панталонама она бора на ногавицама као да још нису никада обучене. На поду поред те столице чист пар ципела.

— То се зове господска послуга — помисли Лазих па се стаде облачити. Таман је био готов, на вратима тихо куцање. Жан уђе да пита где Превасходство жели да доручкује, у соби или у трпезарији? —

— Боље у трпезарији — рече Лазих и пође за њим — да видим како она изгледа. —

Трпезарија беше верна минијатура велике трпезарије у Краљевом двору Сингидунском. Два лакеја у краљевској ливреји донеше и поставише пред госта чаја, кафе, чоколаде, млека, масла, меда и разних лепчића.

Лазих узео само једну шољу чаја с млеком.

Из предсобља се зачу зврјање електричног звонцета.

— Величанство устаје — рече Жан па, показујући једна врата, додаде: — Ако би Превасходство желело да уђе у салон... — па га опет нестане.

Кад је Лазих ушао у салон, он је само приметио да је намештај у стилу Луја XV, али сву његову пажњу привукоше на себе слике по зидовима и скултуре у ћошковима.

Већина слика беху одличне копије са познатих слика славних живописаца талијанске, холандске и шпанске школе; али беше и доста оригиналних слика модерних мајстора које Лазих не беше дотле видео, и, што га је још више заинтересовало, ту беху многи акварели, који су очевидно прављени по поручбини домаћиновој, јер међу њима беше и неколико ду-

ховитих карикатура на рачун његов и његових пријатеља.

— Та то није само салон за примање, то је читава галерија слика, читав музеум! — помисли Лазић па стаде разгледати скултуре, али таман је стао пред једну дивну репродукцију „Победе“ са олимпијског храма, неко га загрли и рече:

— Добро ми дошао драги Ђоко! —

Лазић не беше ни приметио када су се салонска врата нечујно отворила, и кад је његов бивши Господар и Краљ ушао, нити је његове кораке по оним дебелим ћилимима могао чути.

— Помози Бог, Господару! — рече Лазић и хтеде да пољуби руку Краљу-Оцу, али овај се пољубио с њиме говорећи:

— Хвала, хвала ти драги Ђоко! Једва један пут, после толиког мољакања мог, једва један пут дође. —

— Нисам могао пре поред најбоље воље, јер док сам био „у стању покоја“ био сам по ваздан у општој државној болници где сам кајарио моје некадашње операторство! —

— Ходи, да седнемо. Дакле ти си хтео да се вратиш у лекарску праксу? —

— Па морао сам на то помислити. Од саме пензије не издржава се велика кућа. Сем тога млади лекари, које сам некада ја бирао за државне питомце, утркивали су се ко ће више да ми помогне да научим што сам од моје уметности поборавио док сам теби за љубав водио политичке облаке; они су ме пустили да под њиховом контролом оперишем и да видиш ишло је прилично. Да си од куда био да видиш како је изгледао један од наших

политичких противника кад је већ лежао на столу за операције, па му они млади обешењаци, пред наркозу рекоше да ћу га ја оперисати! Пошто сам свршио операцију, и кад се пробудио из наркозе па видео да нема више његове гукe, он ме само погледа па рече: „Их, болан докторе, јазук за оно време што си у политици *продангубио!*“ „Право велиш, брате слатки, али шта ћеш, што би би!“ казах му на то.

Бивши Краљ смејао се на глас.

— Али — настави Лазић — то је ишло у болници. Међутим кад опет почех приватну праксу, када сам морао за моје лекарске услуге да узимам по неколико динара од људи, који су од мене, само пре године дана, зазирали као од неког вишег бића, ја сам се брзо уверио, да је моја лекарска пракса за навек онемогућена; и да ми за цео рест живота ваља изигравати сиротињу у црном капуту. Срећом ти си најзад осетио грижу савести што си ме у тренутку твоје абдикације оставио на милост и немилост људима са којима сам се целог живота тукао само због тебе...

— То је истина, али није била само грижа моје савести. Нашао сам да је и за државу грдна штета да ти останеш без посла, па сам писао Намесницима да те узму као Круниног кандидата за државни савет. —

— То су Намесници и сами хтели да учине, и влада се била погодила с њима да за мене једног модрог увуку у савет два своја најцрвенија. Јес, али сада не решава ништа ни круна, ни парламентар, ни влада, него свемогућни клуб. Овај није хтео да чује о мом саветништву...

— Знам, и због тебе је онда дошло не само до министарске, него и до државне кризе, из које није било излаза...

— Докле га ти ниси нашао предлогом Намесништву да од мене направи превасходство *за извоз*, те тако добих посланичко место на страни.

— После твојих првих посланичких извештаја Намесници су ми нарочито благодарили за тај предлог. —

— То ништа није сметало онима с уским чакширама и бритвама у клубу, да се освете Намесницима што су њиховом политичном противнику дали опет службу, па су ту службу просто избрисали из буџета, и ја бејех опет на улици. Кад си ме ти окупио да дођем, јер се у сред ових милиона људи без једног пријатеља осећаш усамљен, па се бојиш да не заборавиш наш језик, онда се реших да ти учиним по вољи те да барем видим колико има истине у страшним историјама које наше новине причају о твом овдашњем животу, и ево ме. —

— Хвала ти, драги Ђоко, хвала од свега срца! — рече Емилијан и узе обе руке свога пријатеља у своје.

— А сада доста о мени. Дај да те љуцки погледам. Ама како ти то изгледаш? За три године ти си постао десет година старији, оћелавио си, и добио старачку доњу вилицу која се опасно приближава твом орловском носу... Значи да си погубио све зубе. За што не направиш уметничке? То је бар данас ласно?

Емилијан се насмеја.

— Имам их читаву збирку, али не могу никако да се навикнем на лажне зубе, па претпостављам да жваћем голим деснима.

— Нестрпљив и сад као што си увек био. Ти не слутиш колико страда изхрана твога тела само за то, што немаш стрпљења ни неколико дана, док се не навикнеш на лажне зубе. Уосталом та недовољна изхрана већ се види на твојим очима и њиховим модрим оквирима. Па онда твоје слепоочне лепезе од бора... Па твоје лице... Ти не спаваш довољно...

— Којешта. Ја ни у младости нисам био чмавало, чак нисам ни вама, мојој свити, давао да спавате. Сећаш се наших путовања по свету, кад ви мртви уморни заспите на столицама у мом салону-вагону, кад сам вам завлачио перо у нос само да ни вама недам спавати.

— Сећам се, пакостан си био увек. Али онда и ако си мало спавао, опет си био здрав и румен к'о јабука, а сада се на твојим образима чита прича о са свим друкчијем бденисању. Зар ти не видиш да си свећу твог живота запалио с оба краја, само да што скорије изгоре? —

— Остави то Ђоко. Ја од тебе нећу ништа сакрити. Пошто и ти будеш живео неко време мојим садашњим животом, ми ћемо о њему нарочито разговарати. Сада имамо важније ствари да говоримо. Како је Краљ? Ја не верујем извешћима која ми о њему шаљу из Сингидунума. Реци ми истину, јер ти си једини човек који ће ми рећи голу истину!

— И хоћу. Дакле, после абдикације ти оде да путујеш по Малој Азији; у Јерусалиму су те дочекали као првог православног Краља који је после толико векова дошао да се поклони гробу Христовом; за тим си отишао на величанствене развалине у Балбеку да филозофираш о ништавости сваке

светске величине, па онда си отишао под хиљаду-годишње Кедре ливанске да политизираш са шејцима. За то време ја сам често обилазио твога сина, али не као политичар него као лекар и као пријатељ... Кад ме питаш право да ти кажем: твој син изгледа као да је здрав, али у ствари није здрав.

— Како то? За ове три године нису ми јавили ни најмању слабост, а камо ли да је имао какву озбиљну болест, а ову за цело не би смели сакрити од мене? — говораше стари Краљ забринуто.

— И одиста твој син није за цело то време боловао од какве праве болести, па ипак, у колико ја умем да видим, он није здрав. Чудна ствар! Друге владарске породице у Европи, могле су од снаге оних силних људи, који су те династије оснивали, да живе читаве векове, па се тек у њиховим последњим изданцима јављају први знаци рахитизма. Ви од Беле Руже још нисте навршили ни прву стотину година, а већ почињете да дегенеришете...

— Молим, не устручавај се ни мало — насмеја се претпоследњи изданак Беле Руже — само ми реци по чему то видиш да у нас почиње дегенерација? —

— По целокупном хабитусу младога Краља. И ако је син тако крепких родитељи, као што си ти и краљица Јерина, опет он не изгледа као здраво момче него као млад старац. Тело му је слабуњаво, груди узане па испупчене, лопатице одвојене од леђа, руке су му мршаве и тако слабе да ништа тешко не могу подићи ни држати, а ноге? Он још на њима не уме стајати чврсто, а камо ли да може њима чврсто стегнути коња. Очи су му као два црна оштра мача, али слузокожа на очним капцима

и на уснама са свим је бледа. На његовом дугачком ганком врату виде се бројанице лимфних жлезда, тако да није ни нужно пипати под пазухом, па да се направи тачна дијагноза! —

— Ђоко, то је страшно! За Бога, ти си толико година био наш лекар, па ниси никад ни једне речи казао да си на детету опазио знаке шкрофулозе?

— Док сам ја био ваш лични лекар, ваш син је био здраво, врло немирно дете, и на њему нисам могао опазити ништа ружно, осем што је малтретирао своје другаре и другарице са којима је играо, али то се већ код правога принца по себи разуме. Доцније, када си ме ти бацио у матицу и вртлоге политике, нисам имао каде да посматрам ни моју децу, а већ твога сина нисам никако ни виђао. Тек пошто ме је твоја абдикација бацила у „стање покоја“ добио сам опет времена да посматрам младога Краља, и мислим да сам нашао разлог за што је он телесно оронуо. Његов је дух развијан на штету његовог тела, развијан је истрке тако, да је он самном још пре три године разговарао не као дечко, него као зрео човек. Сада сам му пребацивао што пренебрегава своје професоре и њихове лекције. Знаш шта ми је на то одговорио? О свему ономе, вели, што Краљ треба да зна, нема ништа у његовим уџбеницима и у предавањима његових професора. Познавање људи, рече, може се добити само проучавањем живих људи, за то он претпоставља да прима што више људи и да с њима разговара, него да буба на памет лекције о ономе што му неће никад требати. С тога он присуствује свима седницама министарског савета и проучава како министри један против другог, а сви заједно проти-

ву Намесништва интригирају. Сем тога он трчкара у сва Министарства и распитује начелнике о „текућим пословима“. Од свију твојих добрих особина наследио је само две: бистрину и беседнички дар. И од своје мајке наследио је две: гвоздену вољу и подмуклост —

— Хвала Богу — рече Краљ отац и уздахну дубоко — Са таким особинама може се постати одличан Краљ. Иди, молим те, ти си искрен, али и зверски свиреп. Како можеш ма коме оцу тако говорити о његовом детету? —

— То је дете Краљ, а ја нећу ништа да улепшавам, најмање пред тобом, који си био Краљ, и који си одговоран за све последице, јер се ове не тичу само твога сина него целе државе. —

Емилијан се замисли, па онда рече

— Ти си ми, описивањем његовог физичког стања задао такав страх, да бих најрадије одмах одјурio право у Сингидунум. —

— Хајдемо. Зашто не полазиш? —

— За то што из твојих сопствених речи изводим да нема никакве опасности. У мојој младости ти си ми сам често казао да напрегнути умни рад, који доводи и до те преране интелигенције, ојачава централни живчани систем, из кога полази инервација за цео организам. Снажан мозак и снажни живци одржали су много слабуњаво тело у животу до дубоке старости. —

— Да, то је тачно — рече Др. Лазих — али само под два услова: да јачање централног живчаног система не буде на рачун тела које још расте, и да се у време пубертета не праве глупости! —

— Онда се не бојим ни чега — рече Краљ Отац — Он је за своје године већ одрастан човек, тешко да ће још расти, а што се оног другог тиче, могу се са свим на Костића ослонити. Он неће допустити никакве глупости. —

— Ти се вараш. Ђенерал је до ушију потонуо у државне послове, он нема каде да спречава и те глупости. Ма колико да он не мари за Краљицу-мајку, опет је он сад задовољан што је она поред Краља, јер рачуна да ће рођена мајка боље пазити на те ствари него што може он, онако затрпан државним пословима. Само у том рачуну ђенерал заборавља једну важну околност, Јеринину амбицију. Кад већ није више на престолу, она хоће да блиста поред престола. Он заборавља да сада та амбициозна жена има само једну мисао, да тебе држи што даље од Сингидунума, а да себе направи неопходном, да учини да млади Краљ не може бити без ње. Да до тога резултата дође, она је окупила око себе све најлепше девојке из најбољих кућа у престоници. Свако после подне скупљају се све те свеже и бесне младе лепотице код краљице мајке на чај, после кога редовно настаје игранка. На свима тим „чајевима — игранкама“ учествује и млади Краљ. Наравно, крајње је време да Краљ научи играти све „немецке“ игре, а ове трају до неко доба. У тим играма испупчене кокошије груди седамнаестогодишњег мушкарца долазе и сувише у додир са бистама младих девојака, које све слободније и куражније постају, тако, да често, кад Величанство задоцни доћи на чај, гомилама јуре у Краљев кабинет да га „довуку“ на игранку. По вароши се прича како су Намесници или поједини

Министри, који су дошли Краљу да га о неком важном државном питању обавесте често забезекнути, кад на један пут улети у кабинет руља несташних девојака, које се отимљу за јединог играча! —

— Не мари то ништа — рече Емилијан — Ти сам кажеш да су то девојке из најбољих кућа, и онда нема никакве опасности за оно чега се ти бојиш! —

— Ја се бојим нечега што је горе од онога што ти мислиш. Не бојим се ја само прераних љубавних веза, не бојим се толико ни скандалозне хронике, ни омразе и непријатељства између краљевског двора и првих кућа у престоници, али се бојим нечег другог. Један прерано развијен природни нагон, који се из дана у дан дражи али не задовољава — а у таквим околностима не може се ни мислити на задовољавање, — може да наиђе на странпутице... —

— Господе! — рече краљ отац уплашено — На то нисам ни помислио, а то може одиста да постане озбиљна опасност....

— Слушај само. Кад сам, скинут са посланства, вратио се дома, дворски балови краљице-мајке беху у највећем жеку. Сигурно по наваљивању Намесника добио сам и ја позив на један дворски бал, и, наравно, одазвао сам се позиву, и ако ми није до балова. Краљица-мајка правила се за цело време да ме не види и не познаје. Не треба да ти кажем да је и она за мене била ваздух. Ја сам посматрао само младога краља. Учинило ми се да изгледа као прави неврастеничар. Он је сву ноћ играо без прекида и то само са девојкама од маминих чајева. Али он је играо као човек који не чује музику по којој треба

да игра и који нема осећања за такт. Видело се на свима његовим играчицама да је за њих право мучење играти са тако лошим играчем, па ипак су се оне отимале да с њим играју и на великом дворском балу, да се покажу свету да играју с краљем. Међутим сви ми који смо гледали то мучење и како краљ сваки час испадне из такта, морали смо га жалити, за нас који смо још по мало монархисте, беше то врећање Величанства, то излагање краљеве особе — сажаљењу. Ја услед тога не потражих ни дворског маршала ни Намесника него Краљевог личног лекара и кад га нађох одведох га у страну, показа му извесне симптоме на узбуђеном Краљу и шанух му на ухо једну латинску реч, ону које сам се највише бојао. Он само жалостиво рече „На жалост тако је“. Ја га обасух прекорима. Он се бранио тиме да је благовремено обратио пажњу Краљици-матери и да је молио да напусти њене чајеве и балове, али она га је исмејала. За тим се обратио Намесницима. Ови нађоше да лекар претерује у својим зебњама; у осталом нека г. доктор предузме нужне лекарске мере. Тада је лекар отишао до најближе велике вароши и довео једну врло лепу и младу персону да послужи као громовођа за забаве после Јеринских чајева. У заман! После 24 часа побегла је та „наставница“ и ни за које паре није могао да је задржи у Сингидунуму, јер се она церкала као луда говорећи да је с Краљем доживела „прво разочарење у својој пракси“. После тога, шта велиш, да ли претерујем у својим страховањима? —

Стари Краљ скочи са свога седишта. Дрхтао је као лист, а у лицу је био самртно блед.

— Ја ћу одмах да шифрирам Костићу један

опширан телеграм. Те оргије на суво треба одмах да престану. Краљевог лекара треба одмах сменити. Јерина мора с места оставити Сингидунум. —

-- Богме то неће бити ласно... —

— То мора бити. Малога морам ја узети у моје руке. На то имам право, јер сам Уставом задржао право да до Краљевог пунолетства управљам његовим васпитањем. —

— То је *било* твоје право док се ниси писмено свега одрекао чак и свију права најобичнијег грађанина у Силванији. —

Краљ отац опет седе и гледао је укочено преда се.

— Ми, твоји пријатељи, нисмо иикако могли разумети тај твој корак. За што си то урадио? Та за Бога, због апанаже, да би њу искамчио од парламента твојих непријатеља. А што ти је требала та апанажа? Зар ниси имао три милиона у готову? За две године ниси могао постати оскудан у новцу па да си оне милионе кашиком јео, или да си их обема рукама бацао кроз прозор...

— Ах, шта ви тамо доле знате о овдашњем животу! Сама ова кућа и њен намештај прогуташе цео милион.

— Добро, а она друга два? —

— Видећеш, видећеш и то! викну Краљ у пензији нестрпљиво.

— Видећу, али опет нећу моћи разумети. Молим те, ти си наше политичке непријатеље тако мрзио, да си волео абдицирати него с њима владати. Добро, то је у политици луда ствар, али најзад може се разумети. Али што се баш никако разумети не може то је да ти, после две године, те

исте твоје непријатеље мољакаш да ти даду пензију, те им дајеш прилику да пред целим светом и у сред парламента викну „Ово напуштање свију права и обичног грађанина Силванског то је надгробна плоча на гробу Краља Емилијана IV! —

Овај је испрва мрко гледао преда се, па онда диже стиснуту песницу у вис и рече.

— Показаћу ја њима да и на Краљевом гробљу има васкрсења, и онда ће ми они скупо платити...

— Не верујем. Вампира се данас нико не боји. Ти твог јединца и сувише волеш, да би пробао какву буну, при којој ти нико у Силванији не би помагао, чак ни моја маленкост. Али ти ниси одговорио на моје главно питање: Зашто си се пред твојим непријатељима толико понизио да се за љубав пензије одречеш свију својих права и као отац и као грађанин?

— Ти ииси у стању ни да слутиш шта то значи кад један бивши Краљ и отац једног Владаоца дође у опасност да му име напишу на табли, на којој се записују имена оних чланова клуба, који на плаћају *дугове части...*

— Лепа част

— Јест. Ти не можеш ни да замислиш како ми је било кад сам морао да заложим све адићаре па чак и почасну сабљу Емилијана I-ог . . . —

— Дакле ипак је истина што су новине причале?! — рече Лазић с гнушањем — Тфу ти пропаст, морам већ руски да псујем. Један сиромашан народ направио је од својих суза захвалности драго камење и окитио је њиме сабљу којом је благодарио свом ослободиоцу, а један Краљ тога истога народа залаже тај украс највећег свога претка, само да

исплати дуг порока, који он још назива „дугом части“.

— Умири се Ђоко. И ја сам нисам имао мира док ту сабљу нисам искупио. Ево је — и Емилијан отвори једна побочна врата — Овде је један део успомена мога Дома. Ако се разумеш у адиђарима можеш се уверити да је све у свом реду. Почекај ме овде, ја идем да шифрирам депешу Костићу. —

Емилијан оде у своју собу за рад. Лазић остаде да разгледа збирку оружја и застава оних од „беле руже“ Дуго је разгледао те реликвије великих синова отаџбине. На један пут учини му се да треба да замоли за опроштење сабљу Емилијана I, што је скрнављена давањем у залогу, и он целива балчак, који је некад држала десница првог јунака-владаоца... После тог целивања он изађе из породичног музеја беле руже, затвори пажљиво врата, па настави разгледање уметничких дела у салону. Зачудио се кад је под неким сликама прочитао имена: Каролис Диран, Бежамен Констан, Хенер, Пивис де Шаван. Под скултурама нашао је урезана имена Родена, Мерсије а, Фалгијера, Дибоа, Карпо-а.

— Сама ова збирка слика и скултура — помисли Лазић — морала је коштати луде суме... А гле! Ко ли је ова млада жена? Њена је слика мајсторско дело... Од кога ли је? А... наравно од Бона...

Он се измаче мало да боље разгледа слику.

— Та млада жена није управо лепа, па ипак... у њој има некаква чудна драж... и то животињска... Ја не знам, али у њој нма нешто зверско... Која ли је то жена?

2.

У том тренутку расклопише се средња врата на салону и Жан гласно јави :

— Госпођица Зебра са Велике Оперe! —

— Аха — помисли Лазић — прва балеткиња, најновија његова љубазница! —

Читава олуја од свиле, кадифе, Нојевог перја, брилијаната, црвене косе, црних очију, сувише белих образа и сувише црвених усана јурну у салон, који се на пречац напуни мирисима.

— Опростите, Господине, али ја сам мислила наћи у салону г. грофа од Бруснице!... —

— ...а натрапали сте на са свим непознатог човека. Допустите, госцођо, да вам се преставим : Ја сам трећи медвед грофа од Бруснице, само што се мало разликујем од она прва два у предсобљу...

— Мени се чини, господине, да је ипак велика разлика.... —

— А, није. Медведи пред вратима имају своју природну кожу на себи, а ја носим купљене хаљине. Прва два медведа оборио је гроф у лову по врло високим планинама, а ја сам му се сам поклонио. Задатак је оних медведа у предсобљу да држе послужавнике за посетнице, а мој је задатак да целог живота играм како г. гроф свира, и ево већ двадесет година како ја играм по његовој свирајци.

— Па онда смо колеге — рече госпођица спустивши се у једну наслоњачу и пребацивши са врло много шуштања свилених сукања ногу преко ноге — јер сам и ја по занату играчица. —

— Јест, само, док ја играм како гроф свира, вас у игрању прати најбољи оркестар на свету, а

у вашим слободним часовима ви натерате г. грофа да игра онако како ви свирате.

— Господине мој — рече на то мала дама набурено — последња ваша примедба није ни мало духовита. Она је одиста мало медвеђа, или као што Французи кажу: ви сте обе ноге метнули у тањир. —

— Молим, све четири, иначе не бих био медвед.

— Али ја не могу да се на вас наљутим — рече мала — јер ми се врло допадате. Ето, праштам вам што сте погодили тајну, коју цео свет зна. И она поднесе своју малу десницу под његова уста.

Лазић узме ту малу руку, повуче је на ниже, па је онда крепко продрма.

Госпођица Зебра најпре га погледа зачуђено, па онда прсну у смех, и смејући се као луда, скиде рукавицу па му пружи голу руку. Он је сад пољуби па рече:

— Госпођо, сада тек разумем да су се толики људи борили за задовољство да љубе ову ручицу. Мени се чини да сам брескву пољубио, која тако добро, ах, тако добро мирише. Сад тек почињем разумевати извесног Краља,..

— Хоћете умукнути, Ви, № 3? Ко је још толико дрскости видео? Тај господин види ме први пут у животу, и одмах почиње самном најинтимнији разговор, а још не зна ни како ми је име! —

— Шарене пруге, на које то име подсећа, не интересују ме толико, колико ме интересује елегантна звер, која то име носи! —

— Звер? Дакле ја сам елегантна звер? Ви сте грубијан господине! —

— Госпођо, свака је истина груба, само су ла-

скања фина. Ја сам управо хтео да вам начиним комплименат, само ми је овај испао мало медвеђи. У осталом ја знам и ваше лице, и целу вашу личност, јер сам вас проучавао. —

— Ене сад? То је интересантно. А молићемо где сте ме то проучавали? —

— Најпре у шаљивим листовима моје домовине, па онда на овој слици мајстора Бона. И он вам није ни мало ласкао. Напротив, ви сте у природи лепша него што вас је мајстор Бона намоловао! —

— Такав комплименат, изговорен од таквог фанатика истине, био би довољан да постанем уображена... —

— Ја само констатујем фактично стање. Моји земљаци који су тако често правили вашу карикатуру, јако су грешили правећи вам сувише кратке сукње а сувише дугачке зубе. —

— Појамно, јер су у нашим новинама читали да сам ја згрицкала читаве милионе. Али то је клевета мојих завидљивих непријатељица. —

— Разуме се. Дроњави новинари и не слуте да прва играчица у великој опери има тако велику плату, да може себи да допусти сваки луксуз! —

Госпођица Зебра стаде опет да се смеје и показа своје безпрекорне зубе.

— Хвала вам, госпођо, за ваше дражесно смејање, које ми даје прилике да се дивим вашим зубићима. Такви зуби зову се у нашим народним песмама „два низа бисера“. Али што је за вас лично важније од тог појетског поређења, то ћу вам ја као лекар казати. Зуби са тако ситним крунама имају дугачке, у вилици дубоко углављене краке, за то су врло солидни. Па како узгред видим да их

врло добро негујете, могу вас уверити да нећете никада понети лажне зубе, него ћете са својим зубима у гроб. —

— Ух — учини играчица са лицем, као да је нешто врло ружно угледала — на шта Ви не мислите чак и онда када се шалите?! —

— Видите, госпођо, сваки паметан човек треба увек да мисли на болест и на смрт, нарочито то треба да мисле они који живе од своје лепоте и од својих здравих ногу, као нас двоје. —

— Ама што Ви мени непрестано говорите „госпођо“, кад знате да сам ја још госпођица? —

— За то што су ми сви моји учитељи француског језика казали да се свакој Краљици, па и оној с леве руке мора рећи „Madame“. —

— Несносни човече, хоћете ли ми најзад казати ко сте и како се зовете? —

— Ко сам, то сам покушао да вам објасним описно, у наоколо. На питање како се зovem морам вам одговорити на грчком језику: Παῖς ὁ μὴ Ἑλληνιστὸς. Ви знате грчки госпођо? —

— Боже сачувај. Имала сам доста муке док сам француски научила, јер ја сам Шпањолка! —

— Кажем ја у себи чим сам вас угледао! Одмах сам се питао на кога Ви личите? Сlike великих љубазница из XVII и XVIII века пролетаху као муње пред мојим духовним очима: Нинон дел Анкло, госпођица де ла Валијер, госпођа де Монтеспан. У сред њих угледах на један пут лепу и страсну појаву једне младе калуђерице Францисканскога реда, слику Маријане Алкафераде, па одмах рекох сам себи: То је типус, који је на ново оживео у госпођици Зебри!

Играчица га погледа врло зачуђено па онда рече.

— Ви сте, господине, врло загонетан човек. Први пут ме видите и опет знате чак и моје претке. Ја одиста водим моје порекло право од калуђерице Маријане Алкафераде и њеног љубавника грофа од Сен-Леже-а, доцнијега Маркија де Шамиљи! —

— Сад разумем све — рече Лазић — Из жара ваших очију, из кроја ваших уста, из ваше целе појаве бије јара оног романа из Беје, у провинцији Алем-Тајо из године 1662-ге.

— Али ја не разумем ништа. Кажите ми барем ваше име! —

— Ах да! Опростите, госпођо, али Ви сте ме тако збунили да сам заборавио да вам протумачим оне грчке речи. Оне значе: ко год није Грк, он је дивљак, варварин. Узевши у обзир да је данашњи Париз у свему заузео положај старих Атина, то парижани с истим правом кажу: Ко није Паризлија, то је просто варварин, њему не треба никакво друго име! —

— Добро, кад нећете да кажете своје право име, онда ми реците, о варварине, за што потрошисте толико духа да забављате једну вама са свим непознату женску?

— Врло радо, госпођо. За то сам имао два разлога. Први је са свим личне природе. Ја сам се оженио кад ми је била двадесет прва година живота, и од тада до данас јео сам само насуштни хлеб брачне љубави, а нисам никада видео њене вулкане, за које сам знао само из француских романа, и зато сам сав претрнуо када сам пред собом угледао Живу Маријану Алкафераду. Нити сам

могао нити сам смео пропустити прву, а по свој прилици и последњу прилику, која ми се дала, да мало ближе загледам један од тих вулкана љубави, који својом лавом затрпавају и упропашћују читаве земље. Други ми је разлог био службене природе. Дошли сте да говорите са грофом од Бруснице. Међутим ја сам знао да мој Господар баш у том тренутку пише врло важне државне депеше. Нисам хтео да га у томе послу ико прекида и омета, па зато сам узео на себе да вашу лепоту забавим, и за то сам направио неколико медвеђих скокова.

Али моја та служба је свршена, јер ето иде мој Господар!“

Врата од собе за рад отворише се, и чуло се како Емилијан некоме рече „Ову депешу одмах на телеграф!“ па онда уђе у салон.

Балеткиња му паде око врата.

— Добро јутро Ми! —

— Гле, зар ти овде Зе? Добро јутро драго моје! Шта ли се то морало догодити да ти толико пораниш? —

— То ћу ти после казати, а сада молим те да ми кажеш ко је овај господин са којим сам разговарала цело време док си ти писао, па ипак нисам могла докучити је ли он какав Ердцхерцег или Велики Кнез?

— Ни једно ни друго. Он је за мене нешто много више. Он је мој пријатељ, и то прави пријатељ. Зар се он теби није представио? —

— Он ми је рекао да му је име варварин, и да је твој медвед нумера три!

Краљ се насмеја

— То личи на њега. Оди, драго моје, да вас

вас представим по свима правилима: Његово Пре-
васходство Др. Лазић, бивши Министар и посланик,
а ово је велика уметница и моја мала пријатељица
госпођица Зебра.

— Павосходство је велики враг — рече балет-
киња и пружи понова своју руку доктору, који је
пољуби и рече.

— Госпођо! Има равно тридесет година како
ми тако лепа устанца нису казала да сам враг! —

— Јес' чуо ти? Ја ћу да пишем твојој жени
како се ти владаш у Паризу....

Доктор се смејао, климну главом пред игра-
чицом и оде у Краљев кабинет.

— Чујеш, Ми, да нисам тако сумануто у тебе
заљубљена, тога човека морала би освојити. —

— Нема тамо никога. Он је још у своју жену
заљубљен као да се нису узели пре тридесет го-
дина. Ходи, седи, па причај што си данас тако рано
устала?—

Госпођица Зебра стаде причати како јој разни
лиферанти не даду ока отворити а све због које-
каквих ситница од неколико „тричавих“ хиљада
франака.

— Чим устанем, они ме већ чекају у салону и
прете судом ако им одмах не платим. Ја морам да
се понижавам, да молим, да им ласкам, чак и да
помилујем онакве гадове, само да добијем времена.
Али то ме спасава само за неколико дана. Често
морам, док те јуде седе у мом салону да бежим
преко степеница за млађе. Они онда потрче замном на
пробу, праве скандал на позорници пред свима мојим
колегиницама, које се кикоћу, и пред режисером,
који прети да ме тужи управнику што се због мене

задржавају пробе. Ја онда морам да им бацам сав новац који имам као прву отплату, само да их отерам с позорнице, и морам да слушам како моје колегинице палацају „Величанствена нема ни Бога Јокиног“.

— Лакомислено створење, па шта си урадила са оних сто хиљада франака, које сам ти дао пре месец дана, само да више не слушам те приче?—

— Ах, онда сам мислила да ће ми тај новац трајати више од годину дана. Била сам тврдо одлучила да живим врло паметно, да се пружам према груберу. Али проклета Фанфан, знаш она вратарска ћерка, дође на последњу игранку у Опери са таквим бриљантима у њеној лажној коси да смо и ја и моје колегинице позелениле од једа. Па опет морали смо је честитати „Боже мој — стаде змија да палаца — мој пријатељ Велики Кнез није Краљ, али његови су поклони одиста Краљевски“. То је погодило у живац. Све моје другарице погледаше одмах у мене. Чекај се бештијо, помислих, то ћеш ми скупо платити, и одмах сутра дан одох код првог јувелира и купих још лепшу дијадему. На првој вечерњој забави код мексиканског посланика појавила сам се први пут са том дијадемом, и вратаруша морала је да подвије реп, и да пред свима другарицама призна „Бадава, такву дијадему може само један Краљ да поклони“. Тако, сада су баптије морале да држе језик за зубе, ја сам им се осветила, али нисам имала у џепу ни крајцаре, и стара песма поче изнова! —

— Драга моја, то је била са свим луда освета. Гроф од Бруснице није Краљ, али баш и да је то, данас ни Краљеви нису довољно богати да плаћају сумануто утркивање оперских лавица у луксузу.

— Опрости ми слатки Ми, опрости ми само за овај још пут. Заклињем ти се да нећу више никада учинити такву глупост. Никад, никад више, само ме сад избави од ове бруке и срамоте — и она седе Емилијану на крило, и јецајући стаде га грчевито љубити, а сузе јој се котрљају низ образе.

— Добро, кад обећаваш да је ово последњи пут, онда ћу ти учинити. На ти моју мараму, ти никад немаш мараму при себи, јер у вашим лудим хаљинама и нема никаквих џепова. Убриши сузе. Тако. Сад седи лепо поред мене, и кажи ми колико ти треба. —

Она задиже сукњу од хаљине, па из једног џепа у постави извади читав свежањ рачуна, спусти хаљину, пружи му рачуне и рече.

— Ево. Али немој да се наљутиш. Ако ме ти због ових рачуна само за оволико будеш мање волео, ја то не могу поднети. Скочићу у воду. Удавићу се тако ми Бога!

Емил прегледа рачуне и да мрдну брком. Само она усправна тајна бора на челу као да постаде мало дубља. За тим извади из груднога џепа своју књижицу чекова, откиде из ње један лист, извади из џепа у прслуку своје пуно американско перо, написа њиме нешто на чеку, стрпа своје перо у прслук, мајаше чеком док се на њему мастило осушило, па га онда предаде својој пријатељици и рече:

— Тако. На овај чек добићеш у Банци преко пута од Опере већу суму него што ти треба да све твоје дугове платиш. Али за то мораш ми обећати да нећеш, од сада, никакав већи издатак учинити докле ме најпре не упиташ!

— Заклињем ти се драги, слатки, обожавани

Ми — и она хтеде опет да јурне на њега, али он је задржа.

— Буди мирна. Сад имамо паметнија посла. Ти треба одмах да идеш у Банку, па онда свима твојим лиферантима да исплатиш све ове рачуне, а ја морам у варош са мојим пријатељем, са којим се нисам видео читаве три године. —

— Добро, али ноћас си мој, са свим мој?

— Не могу. Имам један важан састанак у Клубу. —

— Иза тога се крије некаква жена... Јес' чуо Емиле! —

— Којешта. Ја имам састанак с Краљем од Илирије.

— С оним „кокошињим репом“? Јадник. Његова чивутка добро га је очерупала. Али после клупа можеш к мени доћи. Ја ћу те чекати до зоре.

— Не иде лудице моја. Христијан је јуче играјући самном карте, изгубио силан новац. Обећао сам му данас дати реванш. Данашња игра може врло дуго трајати. Спавај ти мирно. Сутра на вече бићу слободан. —

— Не, не, не! Ти мораш ноћас доћи к мени. Хоћу да те љубим да не обневидиш и оглувиш, разумеш? —

— Пристајем, али сутра на ноћ, онда ћеш имати више времена за то. За данас мораш бити сламна удовица!

На то му Зебра баци његов чек у лице.

— На, ево ти твоје грдне паре! Кад ме више не волиш, не требају ми твоје паре. Идем кући да поломим све што у њој нађем па да скачем у воду ја не могу без тебе живети, разумеш? —

— Лудо једна! Ко то каже да те ја више не волим? Ходи овамо да се пољубимо, али паметно, само један пут! —

Али од тога једног пољупца направи се читава серија док је праунука Алкофораде пристала да узме натраг бачени чек и да чека 24 часа на посету свога љубавника.

— Али је с' чуо, Ми? Вечерас морам те бар видети, иначе живота ми долетећу у твој Клуб као каква бомба! —

— Но, то би само фалило. Не мораш да правиш никакве скандале, видећемо се данас три пут, најпре у Буљонској шуми за време корза, па онда на тркалишту у мојој ложи, најзад вечерас у опери. Ти играш данас? —

— Играм. —

— Но дакле. Мој земљак треба да те види кад играш. Па онда морам да га водим и иза кулиса; том приликом посетићемо те у твојој облачионици. —

Балеткиња стаде да тапше рукама.

— То је мило, то је врло лепо од тебе. После подне ћу гледати да будем што лепша, а до вече ћу играти само за тебе. Играћу тако да морам одмах после представе заспати као заклана, не би ли цео сутрашњи дан преспавала, само да те дочекам, ти чудовиште Ми, знаш? —

И олуја од свиле, кадифе, перја и брилијаната одјури из салона.

3.

За то време седео је др. Лазић у Краљевој „соби за рад“ и писао је нешто за његовим столом

„У фронт!“

за писање. Та соба беше тако намештена да би за сваког умног радника било велико зановољство у њој радити.

Али је доктор на први поглед видео да се у тој соби за рад не ради баш много. На великом столу за писање не беше ни једне крмаче од мастила, ни једно употребљено сушило. Корпа за поцепане хартије беше празна. Међу многим књигама беху најновија дела најпознатијих писаца, али ретко које да беше расечено.

— Шта? Зар ти опет пишеш? — рече Краљ ушавши у кабинет. — Зар ти и у Паризу мораш да пишеш, неуморно шкрабало? —

— Није него ћу да чачкам зубе док ти у другој соби цмачеш твоју шпањолку? —

— Ко ме пишеш? Наравно твојој жени? —

— Да шта ти мислиш? Пре свега морам мојима јавити да сам здрав стигао у овај Содом и Гомору. Па онда треба се постарати још од сад за зимницу. Дрва ваља куповати лети док су јевтина, па онда ваља кувати пекмез од шљива, слатко од разног воћа, не треба у своје време заборавити на кисео купус, требаће зимус имати и главица за сарме и рибанца за... —

— Милост Ђоко... —

— Е онда ме остави да довршим моје писмо... —

— Добро, али само молим, без детаља о мени, ја нећу да ме оцрниш пред твојом женом, је с' чуо? —

— Можеш одмах чути шта јој пишем о теби: „Одсео сам код нашег старог Господара. Он живи у једној палати која је морала коштати луде паре. Хвала Богу наш је стари Господар здрав, и ако изгледа старији него што је. Није чудо код његовог

вечног бденисања. Он живи са десет атмосфера притиска. Онда и сажижање мора бити брже. Али ја се надам да ће му се скоро досадити да само тера белу лалу. Његова је душа сувише велика да би он могао до века као какав монголац јести саво сирово месо. Вратиће се он брзо на мешовиту храну, ако не постане чак и вегетаријанац. Онда ће тек свет видети колико вреди тај човек, кога је Бог тако богато обдарио...

Емилијан му истрже писмо из руке.

— Је с' чуо ти?.. Устај, ја ћу да наставим твоје писмо! — И он седе па на писму продужи овако:

„Не верујте му, драга госпођо Лазићка, ни једну реч коју вам је о мени написао. Он то пише од страха да ја вама не јавим како се он влада у Паризу. Тек што је дошао, још се није самном љуцки ни разговорио, он је почео да љуби кадифели листиће прве беле мале коју је срео. Али не брините ништа. Ја вам гарантујем да ће вам се вратити као узор свију врлина, какав је увек и био. У осталом, драга госпођо, ја се од свега срца радујем, што сам вам, макар за неколико недеља, скинуо тога тиранина с врата. Поздравите ми вашу драгу децу, и примите изразе мог искреног поштовања. Емилијан“. Тако. Сад пиши ти шта хоћеш, али похитај јер морамо да идемо! — И он притисну једно електрично дугме на столу.

— Куда? —

— На доручак. —

Жан уђе. „Величанство заповеда?...“

— Наредите да се запрегне викторија. —

— Разумем — и Жан оде.

— Је ли, зар ти не ручаваш дома? —

— О ти поморанцо из внутрености! Само ћифте ручавају и вечеравају дома. —

— Па што си онда потрошио толике паре на онај адиђар од трпезарије? —

— За ручкове које кадшто морам да приређујем великој француској властели, да јој се одужим што и она мене често зове у госте. Али сврши твоје писмо. —

— Емил узе једну књигу, а Ђока написа својој жени још ово неколико врста:

„Због што се тиче оне беле лале... причаћу ти кад се вратим, јер немам времена да ти толико пишем колико бих желео. Грлим те свом душом. Пољуби нашу децу за мене и пази да нека од њих не раде сувише, а друга да не буду лења него нека више уче. Твој Ђока“.

Слуга уђе да јави да је запрегнута викторија.

— Тако. Дај то писмо Жану, да га експедије. Чујете, Жане, ми ћемо сад у Инглеску кавану на доручак. Викторију ћу вратити натраг. У 3 часа по подне треба да нас пред каваном чека мој Ландауер, који ће нас одвести на тркалиште. Пре позоришта доћи ћемо кући да се преобучемо! —

— Разумем, Величанство — рече коморник и пружи свом господару шешир, штап и рукавице. Други момак пружи доктору исте ствари.

Пред кућом беху каруца, у којима беху упрегнута два дивна мркова. Кочијаш и ћирица беху у дворској ливреји Беле Руже од Силваније. Велика капија на башти пред кућом беше широм отворена, а поред ње стоји онај импозантни вратар са знаком службености преко груди; једном чоханом лентом искићеном ширитима, са грдном штаком у левој а са тророгим шеширом у десној руци.

Емилијан скочи у кола, а доктор седе поред њега. Тирица једним скоком седе код кочијаша, и Викторија излете у елегантном луку кроз капију на друм јелисејских поља, па онда лево на ниже. Тај широки друм беше пун екипажа, на којима се париска госпоштина враћала са своје јутрење шетње по буљонској шуми. Десно и лево од тога друма беху алеје за коњанике, којих је такође било доста, а са њима по која амазонка. Још даље десно и лево црнили су се тротоари од масе пешака, која се хигијенски шетала. Још даље с обе стране недогледни низ зелених скверова са клупама за седење, с игралиштима за малу децу, са ћошкама за разна пића и са ресторанима и каванама сакривеним у зеленилу. И тек иза целе те ширине, којом је струјао свет као крв у том циновском дамару једне велике милионске вароши, видела су се два низа великих палата и великих кућа за издавање под кирију.

Возећи се кроз ону светину Емилијан је сваки час морао да одпоздравља десно и лево, јер су га многи поздрављали са дубоким поштовањем, и многи пријатељски. Он је првим одговарао подижући лако свој шешир, а друге је одпоздрављао пријатељским махањем руке. Само пред једном старицом у врло простом оделу, која се возила у једној кнежевској акипажи, бивши Краљ је са толико поштовања скинуо свој шешир да је и доктор машинално тако исто поздравио. Краљ који је Лазићу за сваког господина и госпођу казао ко је и шта је, рече му сада.

— То је Херцегинја, она велика херцегинја која у мало што није срушила републику и воспоставила царство.

— Аха — рече Лазић па се живо обрну у се-

дишту да боље загледа старицу, јер њихова лака викторија беше већ пројурила њен гломазни екипаж — каква достојанствена стара жена! Штета за оне милионе што их је утрошила на оног ђенерала с перјаницом и на његовог вранца. Али наравно, где је она јадница могла и помислити да ће се њен витез без страха и прекора, као какав гимназиста убити на гробу своје љубазнице! —

Емилијан опет поздрави некога.

— Али — настави Лазић — где ће обичан војник и да нађе потребну моралну снагу за велика дела, кад је немају ни они по Божјој милости, који од војника праве ђенерале... —

Емилијан се учини као да ни ово није чуо.

Њихова кола беху већ стигла до једног циновског шедрвана поред којег стоје две египатске пирамиде.

— Чија је оно палата тамо десно, с оне стране моста. —

— Оно је Бурбонска палата! —

— Само што се у место Бурбонаца по њој башкаре политички модиокритети, лекари, адвокати и ветеринари без праксе, све саме среске величине које решавају судбину једног народа од 36 милиона људи. Да, да, великој господи Бурбонцима није било много стало до судбине тих милиона, они су до-терали чак до изреке „Шта нас се тиче? После нас нека буде потоп“. И дошао је потоп и сравнио све са земљом, па сад у њиховој кући Ђира и Спира праве законе за оне милионе људи... А какве су оно црне развалине? —

— То је све што је остало од царства. —

— Хм, то су дакле Тиљерије? Најзад од На-

полеона првог и његовог царства остао је законик и државна администрација, од којих и данашња република живи. А већ што се Наполеона III-ћег, тиче, ако је са своје луде главе изгубио царство, остала му је његова Шпањолка. Она га је сигурно утешила у прогонству.... —

Емил се чини да ништа не чује и не види од докторовог намигивања врљиком.

Сада њихова кола беху наспрам једне статује. Две, женске, окићене многим венцима на подножју, беху завијене црним флором.

— Аха — рече Лазић — то су њихове: Босна и Херцеговина? —

— Да, Елзас и Лотрингија! —

— Тако је то; сад руља плаче за њима, а кад се дерала „у Берлин, у Берлин“ само зато што су Шпањолци хтели да узму једног Берлинца себи за Краља, онда није помишљала да може изгубити две красне земље. Сад јој не помогоше флорови! Какав је ово грчки храм пред нама?

— Тај је храм био посвећен богињи разума, сада је католичка црква Св. Магдалене. —

— О како овде лепо мирише! —

— Одмах до цркве је пијаца за цвеће. —

Сада њихова викторија окрете преко великих булвара, поред грднога караван-сераља који се зове Грандхотел, преко једног раскршћа од шест великих улица, које се налази пред Великом Опером, па мало даље стаде пред једном великом али не угледном кућом, којој се морало пешке силазити, јер њен приземни спрат беше много ниже него тротоар.

— Зар вам је то та ваша славна инглеска кавана? Нисам мислио да је у једној рупи. —

— Па знаш, то је стара кућа, зидана пре него што је барон Хосман париску варош тумбе окренуо. —

Они сиђоше с кола па низ степенице и онда уђоше у једну приземну велику дворану претеране скромности у намештају, у којој беше више постављених столова. Код њих стајаху неколики лордови врло достојанственог држања, барем се Лазићу на први поглед учинило да су врло поштовани лордови, док није видео да од појаса носе беле кецеље, те је разумео да су то управо келнери.

Један врло импозантан господин, али без кецеље, у врло елегантном оделу, који је око врата имао некакву металну огрлицу налик на колије од Анунцијате или од силванског највећег ордена, изађе гостима на сусрет, поклони се дубоко и упита

— Заповедају ли г. гроф свој обичан сто у великој дворани или засебну собу? —

— Остаћемо овде — рече Емилијан.

Човек с огрлицом одведе их до једнога стола, са кога се могла лепо видети не само цела дворана, него и добар комад улице. Двојица од оних лордова с кецељама прихватише од господе њихове шешире, штапове и рукавице.

— Саставите нам — рече Емил када је са својим гостом за сто сео обраћајући се господину с огрлицом — саставите нам један доручак који ће по мало бити и ручак.

— Бићете служени, г. грофе — рече огрличар па стрпа опет у џеп један блок артије на коме је хтео да записује наручена јела, даде некакав знак кецељашима, па га некуд нестаде.

Кецељашаи одмах догураше један сто на точкови-ма, који је дотле стајао на сред дворане, и на коме

беше свакојакe закуске, ајвара, најразличнијих сла-них риба, масла, ротквица и т. д. па стадоше слу-жити шта је ко миловао.

— Сад можемо на тенахни ђаскати — рече Еми-лијан — На моје прво питање о Краљу одговорио си ми као маљем по глави, збунио си ме тако, да сам све заборавио шта сам хтео да те питам. Казуј сад редом. Шта раде Намесници? —

— Први и други терају партизанску политику а трећи гледа да заглади њихове погрешке. —

— Та они су у прокламацији, којим су примили краљевско намесништво, свечано обећали да ће као Намесници увек стајати над партијама? . . . —

— Јесу, али знаш како је? Кад човек осети кра-љевску власт у својим шакама, онда лако заборав-ља не само обећања, него чак и заклетве. Један се стара да даде хлеба својим присталицама који су тако дуго гладовали, други хтео не хтео мора да се стара да што већи број модрих увуче у држав-ну службу и у парламенат, а трећи да не крива ни тамо ни амо направио се заштитник црвених, па пошто је влада црвена, то се сад црвени и парла-менат и државни савет, и Касација и Апелација и главна контрола и сви судови у земљи. Какво је сад законодавство и какво је суђење по земљи то само један Бог зна. И то је твоја заслуга. —

— Молим, не устручавај се ни мало —

— И нећу, и несмем, јер је твоја абдикација кри-ва што су данас недоучени учитељи сеоски срески начелници, што су надришумари окружни префекти, који цео народ премазују црвеном бојом, што су људи који су постали новинари, јер ничим другим нису могли себи зарадити парче хлеба, данас ди-

ректори и професори средњих школа; што црвени енжењери данас за скупе паре конструишу мостове који се руше под првом пробом оптерећавања; што се наши негда дивни друмови никако не оправљају, те се по њима не може возити... —

Бивши Краљ слуша и само црта писаљком некакве фигуре по белом застору стола. Доктор настави:

— Пореза се наплаћује само од владиних политичких противника, а од црвених се и не тражи. Па како је сад већина народа црвена, то је у државним касама настала таква суша, да поједина министарства не могу да добију ни оне бедне кредите, које им је завидљиви сељачки парламенат у државном осакаћеном буџету вотирао. За то се и саме чиновничке плате и додатци врло неуредно исплаћују, а камо ли се може мислити на корисне нове инвестиције. Не само што се најхитније државне потребе не подмирују, него је влада морала да „у интересу штедње“ осакати и оно мало војске што имамо. Две трећине сталнога кадра налази се на „неодређеном одсуству“ код својих кућа у месту у касарнама. Црвени радосно трљају руке, јер они су увек били противу војске, противу тих „преторијанаца“! —

У том тренутку г. огрличар положи пред свакога по један сребрн тањир с остригама.

— Хвала, нећу — рече доктор.

— Шта?! Ти нећеш острига! Мораш барем пробати! —

— Нећу. Један пут у животу сам пробао па сам после боловао недељу дана, а знам једног се-

кретара посланства, који је био здрав као дрен, па је од острига умр'о трећи дан. —

— Хајде, не будали. Знам и ја за тај случај из новина, али он се десио у Цариграду, где су остриге вадили између лешева побијених и у Златни Рог бачених Јермена, а ове су остриге јутрос из Остенде, са свим свеже. Ево видиш, исцеди у сваку пола лимуна, одвој је виљушком из шкољке па по срчи. Диван је укус! —

— Хвала за тај укус. —

— Добро, онда ћу ја појести и твоје туце, а ти међутим настави причу о мојим злодјејанијама. —

— Наравно и за тебе важи оно бурбонско: *après moi le déluge*. Шта се тебе тиче што онај народ, који теби плаћа ове остриге, често нема ни довољно проје да једе? —

— Батали декламације. Казуј факта. —

— Факта? Завађени, слаби, немоћни Намесници. Услед тога једна министарска криза за другом, и то не онакве какве су биле под тобом, које су решаване за 24 часа, него кризе које трају недељама. Те вечне кризе упропашћују целу државну машину. Док оне трају сви државни чиновници престају радити свој посао, само читају новине и гледају ко ће постати њихов министар па да се према томе управљају. Како због тога и полиција не ради, то се злочинства умножавају. Под тобом смо имали криминалитет какав је обичан и у другим државама. За три године цифра злочинства учетворостручила се. Шта се чудиш? Под тобом су газде и угледни људи били кметови, и полиција је могла да се бави само чувањем реда и извршењем судских пресуда. Данас су бескућници и бивши роби-

јаши кметови и председници општина, а полиција тера партизанску политику. Знам једну белу врону међу окружним начелницима. Он је јадник модар и остао је у државној служби под црвенима једино благодарјећи заузимању првог намесника. Кад и у његовом округу учесташе опасне крађе и убијства, он се дигне сам на лице места да собом води истрагу. Трагови злочинства одведоше га право у кметовске куће, и то молићемо кметова, који су уједно чланови парламента... Он је одмах дао оставку и сада је адвокат у престоници. Хоћеш још факата? —

У том тренутку угледа Емилијан једног великог господина, који се разговарао са г. огрличаром, па одмах рече Лазићу.

— Онај господин што сад разговара с Maitre d'hôtel-ом, то је бивши краљ Мавритански. Чини ми се он ће к нашем столу. Ја ћу те њему представити! —

— Немој молим те. Остали пензионисани Краљеви хич ме се не тичу. Мени је доста овај наш! —

Емилијан се насмеја, устаде, баци салвету на своју столицу и оде на сусрет свом колеги.

— Здраво! —

— А, ти си? Добар дан! Како си? —

— Свакојако. А какав ти је оно тип, с којим доручкујеш?

— Оно је један од мојих бивших Министара! —

— Чувај се тих људи, немој више ни једнога да примаш. Сви они цркавају за тим да нам опет натакну јарам на врат, само за то да они опет постану активни Министри. Они један пут мене преварише те потроших грдне паре и опремих читаву

експедицију, па пођем с њима да на ново освојим моју краљевину.

— Срећом си успут наишао на једну твоју пријатељицу па си њој за љубав одложио твоје путовање за једну ноћ. —

Мавританија шкрипну зубима.

— Јест, а кад сам сутра дан стигао на границу, полиција је већ била извештена. Она бештија беше ме издала, и тако мене зауставише на граници, а моју експедицију, која беше отпловила морем дочека мавританска војска и сву ми је уништи, а мени оста само штета и срамота. Зато ти кажем: чувај се твојих бивших министара. —

— Хвала ти на савету, али самном је сасвим другачији случај. У мојој земљи није још проглашена република, него је мој син на краљевском престолу. Ваљда нећу ја дизати буну противу мог јединца? —

— Јес, Бога ми — насмеја се Мавританија — ја сам то са свим заборавио. Ти си се паметније од свију нас извукао. Да, шта оно хтедох рећи? Јес, знам. Јеси ли чуо шта се десило нашем брату од Илирије? —

— Ни речи. —

— Е, то морам да ти причам. Ти знаш да се он загледао у ону малу касапку, што држи дућан на ћошку улице Мира? Ми смо му се смејали, али он није марио за то. него је наставио опсаду, док му се та свињска шницла није предала, и он ју је синоћ одвео у засебну собу код Пајара. Али тек што су стигли, угледа ти он кроз прозор њеног мужа, који са највећим ножем своје касапнице у руци шета по тротоару... Уз то оштро пази на све изласке из ресторана. Шта да се ради? Нема му

спаса; мањ да бежи преко крова. У тој невољи имао је први келнер Пајаров једну срећну мисао; баш у том тренутку беху два колачарска шегрта довели пуну корпу тората и других колача, те ти мој Луји натера малу касапку да се преруши у колачарског шегрта, метну јој испражњену корпу на главу и тако она са другим, правим шегртом, под руку, изађоше из ресторана, а крвожедни касапин није ни гледао за њима, јер је он чекао његову даму да изађе... —

Емилијан се стаде смејати.

— Чујеш, Силванијо, хоћемо ли ноћас терати белу лалу? —

— Немогу. Имам с Илиријом партију бакара. Ваљда ће после несреће у љубави имати среће у картама, јер је јуче грдно губио.

— Е онда ћу и ја доћи тамо. Страшно узбуђује гледати вас двојицу кад играте. То ми је милије гледати него све велике трагедије у великом позоришту! Дакле до виђења! —

— Здраво! —

За време овог разговора, доктор који није ништа чуо, јео је мирно у толико пре, што је догле само говорио.

Тек што је Емилијан опет сео на своје место, г. огрличар поднесе им грдну тепсију од сребра, на којој беше печен фазан, па онда одмах однесе ту тепсију.

— Што се овај човек луди? Донео нам бајаги печење, па га опет олнесе? —

— Показао нам је да се уверимо да је тај фазан само за нас печен, да нам неће служити оно што је претекло од других гостију, и пошто нас је

о томе уверио, сад, као што видиш, *пред нама* сече печење у кришке, које опет саставља тако да изгледа као да је фазан још читав.

— Глупости — гунђаше доктор.

Док се служило печење, Емилијан упита.

— Где оно остадосмо? —

— Не сећам се. Али да узмемо твоје данајске поклоне народу редом. Ти си поклонио све тако зване „слободе“ које су црвени тражили. Ја знам префињени рачун са којим си им ти дао све слободе: бајаги да их њиховим сопственим делима доведеш до апсурдума, да се сами учине немогућним на влади. Бравос! Врло fino смишљено. Па јеси ли задовољан са досадашњим резултатима н. пр. неограничене слободе збора и договора? —

— Ја сам са тим резултатима изванредно задовољан. Црвени су ту слободу приграбили само за себе. Када су модри хтели да се користе том слободом па сазваше свој велики збор, црвени власници напустише сокачку руљу на њих која их је излемала на мртво име, која је њиховим свештеницима почупала браду, која их је јахала по улицама као коње. Хајка на модре трајала је два дана и једну ноћ. За цело то време није могао човек видети ни једног од оних 800 престоничких жандара. Ти си ми сам у једном твом писму описао то страдање модрих из целе земље само за то, што су и они хтели да се користе једним законом, који су црвени узаптели само за себе. —

— Да. Ја сам мојим очима гледао кад је сокачка руља престонице тукла тојагама једног сеоског свештеника, ја сам мојим очима гледао министра унутрашњих дела у безпрекорној реденготи на

месту тога дивљаштва, и мојим сам ушима слушао како министар личне безбедности мољака руљу да престане тући једнога човека, па још како мољака „Доста, *браћо*, доста је било!“ Али сокачка руља беше лазнула људске крви, беше се уверила да ни за какво злочинство неће бити кажњена, па је стала да напада и на куће модрих, па нападе и на г. Митића, и тек када је овај у легитимној одбрани своје породице и свога дома стао да пуца у руљу, и кад је у самоодбрани убио једног човека, тек онда се појавила полиција са својим жандарима, али не да растерује руљу или да хвата и хапси нападача на приватну својину, него да ухапси нападно-тога. И Митић беше једини који је том приликом ухапшен, па после, кад се руља задовољила, пуштен да бежи у иностранство.

— Како му је сад? —

— Хвала на питању. Живи као бегунац са својом породицом у туђини и благосиља добротинства црвеног Устава. —

— А ја замишљам само са коликим ће задовољством баш тај Митић после свега тога радити на томе да се Црвени за навек сруше. А он није сам. Има их већ много које су Црвени тако задужили да једва чекају да им се одуже. Јер, тачно како сам ја рачунао, црвени се нису задовољили са тим силецилуцима. Острвише се. Оно што се десило у престоници, беше само предигра. У унутрашњости су отишли даље. Почели су да ударају на муке своје политичке противнике. Стали су да их поткивају коњским плочама, утерујући гвоздене клинце у живе табане, или су их бацали живе у врелу цибу да се у њој кувају. Поједине бивше

чланове парламента извлачили су из каване па су их стрељали. Ја имам тачне податке за 400 политичких убистава. Хиљаду породица пало је у највећу беду због ових црвењачких баханалија. Е сад реци ми зар ти мислиш да такво стање неће изазвати реакцију? Црвени су направили у целој земљи такву анархију, да ће сам народ, ако не кроз коју коју недељу, а оно за цело до пунољетства мога сина, сав устати да се спасе црвене напасти. Док дође време да мој син узме државне дизгине у своје руке, народ ће оберучке тражити просвећени деспотизам, и мој ће син постати велики Монарх, и ти ћеш морати признати да сам ја тачно рачунао кад сам дао овај устав и када сам се повукао! —

— Јеси ли готов са твојим разлозима?

— Јесам. —

— Е, онда чуј још једино што имам да ти кажем. Народи су као и родитељи. Најмилија су им она њихова деца која су најгора. Кад ова деца изроди вређају најближе рођаке па и саме родитеље, кад својим поступцима увале у несрећу целу породицу, када своје родитеље доведу до просјачког штапа, родитељи увек нађу разлога да извине своје љубимце, и они их увек више воле него своју добру децу, нарочито за то „што они, јадници нису имали среће да постану угледни људи као остала њихова браћа или сестре“. Такву мајмунску љубав има и наш народ према својим црвењацима. Могу они још толико несреће навалити на нашу земљу, народ ће њих ипак увек више волети него све нас беле и модре. Ти си једини био у стању да раздобиш ту кобну партију до у њене најситније молекуле, и да земљу спасеш од те политичке

„У фронт!“

чуме. Али ти си нашао да је лепше живети париским животом. Вараш се, Господару, твој је рачун био врло погрешан, и дао би Бог да се моје проштво не испуни, али ја се бојим да си ти твојом абдикацијом спремио трагичан свршетак целој твојој династија: —

— Нема — рече Емилијан, док су слуге сипале шампањца у помпејанске чаше — на целој свету незахвалнијега посла, него бити пророк у политици, јер баш на томе пољу често пресуђују импондерибилна. И ако нећу одрицати да сам имао и личних разлога да се одречем престола — и ако дакле нећу одрицати саможиве мотиве, опет могу са чистом савешћу рећи да сам абдицирао поглавито у интересу династије и државе. Неће проћи ни година дана, па ћеш ми и ти казати да сам имао право. Тако. А сада да махнем овај горак разговор. Деде да се куцнемо у здравље твојих на дому.

Доктор се куцну и рече.

— Нека Бог чува нашега младог Краља! —

— И нека му да таквих пријатеља као што си ти мени! —

Тај бајаги „доручак“ никако да се сврши. Лазих није више хтео ништа да окуси, и одгурну своју столицу од стола, запали једну цигарету, па стаде посматрати врло елегантну публику у дворани која се непрестано обнављала. Особито му паде у очи врло достојанствено држање неколицине лепих жена, које улазећи предаваху својим ливреисаним слугама своје мантлете и своје „боа“ да их однесу у њихове екипаже, а оне улажаху у разне засебне собе.

— Је ли — упита доктор свога старог Господара — зар овде и даме из велике аристократије долазе у каване на ручак? —

— Ретко кад и то после позоришта, кад се десе у веселом друштву.

— Па које су онда ове достојанствене даме што поред нас пролазе и које тебе тако љубазно поздрављају?

— Ове? То су брескве Александра Диме млађег. Оне изгледају као и оне брескве које коштају пет франака комад, али се могу купити много јевтиније, јер свака има по неку сакривену пегу.

— Иди молим те! Зар тако изгледају оне из полусвета? А ја бих се закleo да су то све саме кнегиње и херцегинје! —

Емилијан се грохотом насмеја.

— После подне, на тркалишту, видећеш неколико дама из полусвета, па чак и из трећине света, за које ћеш мислити да су праве краљице. Али ако си пријатељ здраве воћке, ето и једне брескве, на којој нема никакве пеге, а која је врло јевтина.

Огрличар беше им поднео некакву велику кутију, у којој свака бресква беше увијена у снежно бео памук, као што увијају пре времена рођену децу!

— Па иначе не би у почетку пролећа могли имати бресака. Ове су лањске, а укус им је као да су сада узабране. —

После воћа послужише кецељаши читавом батеријом разних ликера.

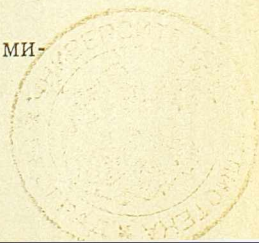
— Чери бренди — рече Емилијан.

— Хвала, не пијем ракију. —

— Којешта, то није ракија, него сок од вишања — рече Емил па му насу једну чашицу — То је најбољи дигестивум после ручка! —

Лазих сркну мало па рече.

— Добар укус; али је ипак љута ракија, а ми-

слити да алкохол помаже варење, то је гола предрасуда. —

Емилијан погледа на часовник па рече.

— Ако хоћемо да стигнемо на тркалиште пре него што почну трке, ваља да пођемо.

— Једва чекам да изађемо на чист ваздух. —

— Ако је по вољи да платимо! — рече Емил.

Огрличар му донесе рачун на једном тањиру. Емилијан само погледа у рачун, извуче из џепа јену гужву банака, одвоји из те гужве једну велику банку и баци је на тањир.

— Како би било — упита доктор — да после ручка мало ходамо? —

— Ах, салернитанска школа? Не може пријатељу. Господство захтева да се кроз варош возимо. Али у пољу, на тркалишту моћићеш ходати и стајати колико те воља!

Огрличар донесе наплаћен рачун са кусуром у коме беше неколико већих и мањих банкнота и неколико златника и сребрника. Емил узе с рачуна само банке и стрпа их џеп од панталона, па устаде.

Она три лорда поклонеше се дубоко пред оном Краљевском напојницом која остаде у тањиру,

— Ао мој брате — помисли доктор за се — од таквих напојница могле би живети читаве породице чиновничке!

Кад је огрличар донео шешире он упита најпокорније:

— Жели ли монсењер да погледа у најновије Хавасове депеше, које су баш сад донесене?

— Е, зар су већ дошле? Дајте да видим.

Кад је прочитао најновије телеграме, Емилијан само додирну свој шешир пред пресамићеним лордовима, па излазећи из каване рече доктору.

— Нећемо моћи право на тркалиште. Морамо најпре на другу страну.

— Што? —

— Јер сам баш сад прочитао да Кучук-Саид паша има највише изгледа да постане Велики Везир у Стамболу.

— Па шта се то нас тиче?

— Мене се тиче. —

— Онда ћеш сигурно због тога у турско посланство?

— Јок — насмеја се Емил и попе се у свој ландауер који их је чекао, а кад и Ђока седе поред њега, он само рече свом јегеру, који једном руком држаше свој тророги шешир с перјаницом, а другом држаше врата од кола:

— Пред берзу! —

Колска врата на којима беше краљевски грб Силваније заклопише се, јегер скочи до кочијаша, и кола се кренуше али лагано, јер булвар беше зајажан колима. На првом раскршћу, пред великом опером, један жандар на коњу само подиже у вис своју десну руку. Сва кола стадоше. Зајажена струја пешака јурну сад да пређе с једног тротоара на други.

— Ево ти — рече Емилијан — још једног разлога, за што у ово доба дана не можемо ићи пешке по вароши. Морали би на сваком раскршћу чекати док нам жандари не створе могућност за прелаз! —

— Колика је грдна ширина ове улице, па опет се сва црни и гамиже као какав мравињак! —

— Све су велике улице пуне, и то није чудо,

јер у овој једној вароши станује толико милиона људи колико их има у целој нашој краљевини.

Онај коњички жандар даде опет знак. Пешаци се зауставише на тротоарима, а кола се кренуше. —

Ландауер одмах окрете лево, најпре у улицу Мира, па онда улицом Четвртог Септембра, где се већ могло касати.

Доктор упита какав је оно грчки храм са стубовима и фронтонима, који се видео на дну улице која је за име добила датум последње револуције.

— Оно је париска берза. —

— А што ћемо ми тамо?

— Треба један пут да видиш како изгледа разбојничка пећина у XIX веку, а ја морам покушати да из министарске кризе у Константиновом граду извучем што већу корист.

— Иди молим те. Сви који играју на берзи за цело су прочитали Хавасове депеше тако исто као што си их ти прочитао? —

— То је могућно, али међу њима врло их је мало који знају ко је Кучук-Саид, и како ће његово наименовање за великог Везира подејствовати на лондонској берзи, а ја то знам, а то ваља експлоатисати! —

Лазић се само прекрсти па не рече више ништа.

Пред огромним мермерним степеницама, којима се са свију страна пењало у узвишени храм Бога Мамона, застави се њихов ландауер.

Господа сиђоше с кола и стадоше се пети уз широке степенице, на којима се видеше многи људи. Неки су непрекидно трчали уз и низ степенице, други застајују на сваком ступњу па нешто рачу-

нају; трећи стоје у раскорак па задовољно гледају онај свет што гамиже под њима. У ходницима између стубова Лазиић угледа неколико сиромашно обучених људи и жена, којима се на испијеним образима и тешко забринутом лицу могло прочитати да су мало час или баш сад изгубили и своју последњу наду. Изнутра из храма чула се сад ужасна дрека и писка најразличнијих узбуђених гласова.

— Монсењер заповеда? — упита један униформисани чиновник с кепијем у руци.

— Желели бисмо да с галерије посматрамо дворану. —

— Биће ми част да Монсењеру покажем пут — рече чиновник па им је отварао пут све док се не попеше на галерију и док им није нашао два добра седишта на ивици галерије.

Др. Лазиић погледа са свога места доле у дворану. Ова беше прилично велика. У њеној средини беше једно четвртасто, мало узвишено, гвозденом решетком одвојено место. Око те ограде таласа се светина у правим морским таласима који ударају у ону гвоздену ограду па се онда одбију. Права плима и осека. И сваки човек у томе хаосу викао је из петиних жила по једну реч, по једну цифру, и све те речи, и све те цифре сливаху се у једну страшну дреку и рикање, из кога се ништа није могло разумети,

— Да ми ниси казао — рече доктор — да је ово берза, ја бих мислио да си ме довео у лудницу, у одељење за бесомучне. Шта вичу ти људи тако сумануто?

— Име и цену робе коју продају или купују.

— Добро, али у томе хаосу од дреке нико не може ни једну реч разумети? —

— Људи се навикну па врло добро разумеју шта им треба. —

— Ама што су им лица онако очајна, као да се не тиче трговине него живота и смрти?

— За многе доиста од оне дреке зависи живот или смрт. Ту се милиони добијају и губе. Ти си један пут рекао да је политика најстрашнији облик борбе за опстанак. Овде можеш видети најзверскији облик те борбе. —

У том тренутку одвоји се из оног клупчета људи један пристојно обучен човек па стаде да брише зној с чела гледајући у вис. Кад је на галерији угледао Емилијана, он одмах направи врло покорно лице и стаде да га поздравља клањајући се дубоко.

Емилијан му даде знак да дође горе и он одмах јурну на галерију.

— Ко је тај човек? — пита доктор.

— Кулисије. —

— Је л' то име или занат? —

— То значи агенат за берзанске послове! —

У то стиже тај кулисије.

— Добар дан Монсењеру! —

— Добар дан, драги мој. Како стоје Оријенталци и њихове железнице? —

— Млитаво, Монсењеру! Понуда је сразмерно велика а тражња скоро никаква. —

— Купите за мене хиљаду комада од једних и толико исто од других. Како стоје данас? —

Кулисије извади један блок артије из џепа, рече неке цифре, извади своју писаљку да бележи.

— Цена ми се допада. Купите по хиљаду комада. Када добијете моју малу плаву депешу продајте све, па ми донесите диференцију.

— Разумем Монсењеру! —

Агенат записа наредбу, стрча у дворану, прогура се кроз ону светину до гвоздене ограде, стаде да виче и гестикулира као да је побеснео.

— Је с' чуо — рече Лазић, — хајдемо ако нећеш да ми се овде смучи. --

— Само још мало — рече Емил, који је свог агента посматрао док овај не јави нешто горе некаквим знаком. — Тако. Сад он има две хиљаде акција. —

— Од куд? Та он нема ни једну у рукама! —

— Не треба ни да их узима у руке, — смејао се Емил. — Те хиљаде акција нећемо ни ја ни он ни видети, а камо ли узети у руке да их пребројимо. -- Ми ћемо их продати и не видевши их, чим Кучук Саид постане Велики Везир, и само ону суму колико буде износила разлика између куповне и продајне цене, добићу ја у руке, и бројаћу готове паре. Сад хајдемо! —

Кад су опет били у колима, упитаће доктор:

— Колико мислиш да ћеш добити на тој берзанској операцији? —

— Између педесет и сто хиљада франака.

— И ко ће тај новац изгубити?

— Глупаци који без потребног знања играју на берзи. —

— И сиромашни људи? —

— Могућно. —

— Пхи, ружна ствар... —

— Шта ћеш? Тако је у животу. Најновија на

ука доказује да и животиње имају душу. Па колико се хиљада животиња дневно закоље да би људи имали што јести. У природи нема сентименталности.

— То је сасвим друга ствар. На берзи се пљачка маса сиромашака само за то да би неколико бесних људи могло живети са безобразним луксузом.

— Пре свега сиромашак нема никаквих оријенталних акција да их продаје на берзи, него су то махом имућни грађани који коцкањем на берзи хоће брзо да се обогате, који дакле намерно пљачкају своје ближње. Па онда врло је релативан и сам појам луксуза. За тебе је добра књига потребна као парче хлеба, а за онога који не зна читати, књига је неопростив луксуз.

— Видим ја да ћу под старост морати да се упишем у нову партију Милоша Милутиновића. —

— Истина, како иде Милошу? Има ли његов лист много претплатника? —

— То не знам, али знам да се његов лист много чита и да се његове идеје брзо шире. У престоници и у неким окружним варошима извео је радничку „организацију“ са свим по војнички са дисциплином јачом него што је сад и у самој војсци. Свака улица има свог социјалисту — каплара, две три улице имају заједничког водника, сваки варошки кварт има свог четовођу. Кад Милош хоће да сазове јавни збор својих људи он само намигне „старешинама“. У свима улицама само што његови каплари викну уговорену лозинку, одмах сви радници, све слуге и слушкиње напуштају свој посао и јурну на улицу. Каплари одведу своје људе водницима, ови поведу своје на четна зборишта, четни командири концентришу се на великим пијацама

или у парковима, где се формира социјалистички батаљон, у десетним врстама, па онда са крваво-црвеном заставом маширају главним улицама на место одређено за митинг. Посматрао сам их на томе маршу. На један миг команданта викну сви четници и водници оно што он хоће, и хиљаду грла викне ту исту реч. Кроз чаршију вичу „доле са туђим крпама“ пред управом града вичу „доле с полицијом“ пред црквом вичу „живео здрав разум“ а пред Краљевским двором вичу „Доле с краљем! Живела социјална револуција!“ —

— И влада ништа не предузима противу тога?

— Шта ће да предузима? То је слобода збора и договора за коју су се ти људи толико борили. —

5.

Њихова кола беху међутим стигла на звездану пијацу. Сцена коју је доктор сада видео, учини да он прекиде своју причу о социјалистима. Целом ширином оне грдне улице што води тријумфалној капији гамиже хиљадама пешака, коњаника, фијакера, господских екипажа, омнибуса, ловачких кола, кебова, отомобила, каруца са четири коња, кочија, тарница, сељачких кола, затворених купеа, отворених викторија и т. д., а на тротоарима десно и лево, у оној гунгули већ опасној за живот, видела су се и дечија колица с одојчадима у њима, која родитељи гурају.

— Та то је права сеоба народа? — узвикну доктор.

— Није, то је обична шетња паризлија после подне. Сем парижана ту су и хиљаде странаца који

сваки дан, из целога света стижу у Париз „да се проведу“.

— А ја сам мислио то је данас ванредно због трка? —

— Јок. Овим путем возе се на тркалиште само „горњих десет хиљада“. Оне стотине хиљада масе народне, које ћеш видети на тркалишту возе се подземним и надземним железницама. —

— Па добро, ко онда ради у овом људском мравињаку, кад стотине хиљада људи има времена и новаца да се овако проводи?

— Раде милиони, ради робље, као што је радило и у старим Атинама и у старом Риму, да би неколико хиљада људи могло удобно живети и мислити на науку и уметност. —

— Ама таква подела рада и уживања може довести до једне револуције много страшније од оне која је била при крају XVIII. века.

— Може. —

-- Ама та ће револуција уништити целу данашњу културу? —

— Не мари ништа. Варвари су уништили и стару асирску, и мисирску, и грчку и римску културу, па су људи увек почињали нову културу, и свагда су још даље дотерали — рече Емилијан поздрављајући и отпоздрављајући многе познанике у зајаженим колима која једва одмицаху.

Доктор прогунђа за себе „морам се, није вајде, мало ближе позабавити социјалним питањем“ али Емилијан је чуо и то гунђање па му рече.

-- И нигде на свету нећеш наћи толико средстава за проучавање тога питања, као што ћеш их наћи баш овде. У јавним библиотекама наћићеш не

само велика дела него чак и најмање брошуре на најнезнатнијим језицима. На јавним зборовима, у дневним листовима, на универзитету, у позориштима, у парламенту свуда се дискутује о томе питању, а већ јавни и приватан живот у Паризу даје по себи најбогатију грађу за такво проучавање.

— Штета што немам довољно времена за то. —

— Направићу ти план, по коме ћеш за релативно кратко време познати Париз научника и науке. Ја то чак и морам, јер како те знам, теби ће се брзо досадити друштвени живот, који хоћу прво да ти покажем. —

У томе тренутку могао је њихов ландауер да крене бржим темпом и он брзо прође поред једног отрцаног фијакера у коме сеђаху двоје млади. Човек, и ако беше у цивилу, беше очевидно војник на одсуству, тако је бар изгледао. Његова млада жена беша врло лепа, али по оделу могло се познати да је „из провинције“ да није парижанка.

— Млада и младожења изнутрености на свадбеном путовању! — рече Емилијан доктору, али тек што је један пут погледао на њих, он се брзо окрете доктору.

— Ама да није оно мајор Здравковић? —

Доктор погледа па рече.

— Јесте, он је, Милутиновићев зет са својом младом. —

И одиста то беху они. Мајор кад познаде старог Господара устаде у колима, да га стојећи поздравља, а његова жена, радосно изненађена поздрављаше клањајући се дубоко.

Емилијан је морао да се обрне у својим колима само да их пријатељским махањем руке отпоздравља пре него што их изгуби из вида.

— Видиш молим те! Баш сваки час има по некога од наших земљака у Паризу. —

— Чудо је само да је Здравковић своје свадбено путовање употребио на то да своју чедну младу доведе у ову Содому и Гомору!

— То ми није чудо, он хоће својој млâди да покаже парче света. Али се чудим што су се тек сад узели, јер они су хтели да се узму још пре моје абдикације? —

— А што се чудиш кад знаш да си ти твојим пакостима према старом Милутиновићу осујетио онда ту свадбу. Доцније је настала година дана жалости за мајком Милутиновићевом, а после он није хтео да му да своју ћерку док јој од намесничке плате није уштедио толики мираз да и она има толико прихода, колико исноси његова плата. Знаш, чича је добро осетио благодети владалачке милости и немилости, па је хтео најпре да осигура своје дете од сиротовања. --

Кроз буљонску шуму пројурише најјачим касом, па онда кроз једно село до оног великог поља, на коме беше тркалиште. Ово је било обележено високим моткама и заставама, а цела огромна пољана изван тркачке стазе, беше притиснута непрегледном масом света. Са стране села беху подигнуте трибине са многим ложама и многим забележеним седиштима и галеријама за стајање, и сва места беху већ заузета најелегантнијом публиком. Овде онде још по која ложа празна, јер њени закупци још не беху стигли. У великој председничкој ложи беше већ неколико господе и дама „са двора“ оног кожара, који сад беше председник републике. Спрам председничке ложе, с оне стране тркачке стазе беше један стуб,

од кога су тркачи имали да пођу. На томе стубу подизани су у вис бројеви којима се јављао резултат појединих трка. Поред стуба беша подигнут доста узвишен, са свију страна ограђен подијум, на коме се налажаху судије и управници трка, који нешто живо дебатовашу, млатајући рукама.

Иза леве ограде тркачке стазе таласало се читаво море људи. Њихови гласови стопљени у једно грмели су као кад море удара у брегове. То беше народ новог Вавилона...

Кад се Ландауер Емилов зауставио пред малим рестораном иза великих трибина, његов јегер скочи с кола, отвори врата од кола па одмах одјури једној од каса, на којима се продаваху улазнице, донесе две, па их са гајтанима, који су висили на свакој улазници, веза за једно дугме на капуту свога господара и његовог госта.

— А зар нећете предати улазнице кад уђемо?
— пита паланчанин.

— Нећемо. Морамо их цело време држати на прсима, јер само тако можемо ићи куда год хоћемо. Хајде! —

И Емил пође напред, а Ђока за њим и прођоше кроз ресторацију у којој видеше неколико дама где једу сладолед и неколико госпде где пију пиво.

Ђоки беше за чудо кад је на онако џиновском скупу људи видео све сале у ресторацији готово празне. Али тек што изађоше из те куће пред тркачку стазу, Емил му показа пред великим трибинама безброј столова ресторационских, а широким покретом руке показа му безброј вашарских триша и прчварница, спремљених за „народ“. У осталом

многи су понели собом потребну заиру и пиће, и на свима колима, и на зеленој трави могли су се видети многи весели „пикници“.

Али Ђока није имао каде да се задржи на томе што је гледао, јер је његов чичероне прилично хитно пролазио између ресторационских столова, пружајући овде једној дами руку, казујући нешто десно, климајући главом неком лево, док није провео свога госта до седларишта, где су мерили мршаве и шарено обучене цокеје, казујући гласно колико је који кила тежак.

— То је смешна тежина за одрасног! —

— Они су не само безобразно мршави, него пред трке нарочито посте, само да буду лакши! —

— То се види. На тим јадницима не само да нема више ни драма сала, него нема чак ни поткожног клетачног ткања. Сама кожа и кости! —

Један мали цокеј са маторим али чисто избријаним лицем, са блузом и капом од свиле у свиланским бојама изађе пред Емилијана и скиде своју свилену шепу.

— Како је Џоне? —

— Све у реду Господару. —

— Хоћемо ли данас добити другу награду? —

— Прву Господару.

— Охо! Ви заборављате да и Ханибал грофа од Сенткроа данас трчи. —

— Не заборављам ништа Господару. —

— Покажите нам Љубицу. —

Џокеј пође напред, а њих двојнца за њим док не дођоше у једну велику ограду у којој сејизи про-
водаху десетину коња.

Сејиз који је водио „Љубицу“ изађе им на сусрет,

— Дивна ли је! — морао је чак и Ђока да узвикне и ако се ни мало није разумевао у коњима.

Емилијан потапша руком кобилин поносито повијен танак врат, помилова је по малој глави са крупним очима, па преко њених широких груди до жилавих фино скројених предњих ногу, при чему је нарочито опипао скочне и коленске зглавке. За тим се исправи, промери критичким оком и остале коње, са којима ће његова „Љубица“ имати да се утркује, па се онда окрете свом цокеју и рече :

— Није могућно да данас победимо!... —

— Ја сам у то сигуран Господару. —

— У толико боље. Ко јаши „Ханибала?“ —

— Џемс.

— Ви немате никахвих?... —

— Ао, не Господару! —

— Добро, онда вам желим срећу Џоне! —

— Хвала Господару! —

— Ходи Ђоко! —

Доктор није ни слутио да ће данас да трчи и један коњ његовог бившег Краља. За то је зачуђен присуствовао последњој сцени, а кад пођоше даље упита :

— Зар ти држиш и шталу за коње тркаче? —

— То се по себи разуме. —

— То мора да кошта ужасних пара? —

— Кошта, али и доноси много, ако човек разуме тај посао. —

Пред њима беше једна група госпођа и господе у живом разговору. Господа беху у дугачким

„У фронт!“

закопчаним сурим капутима, са сурим цилиндрима на глави. Сваки је био закићен по једним великим цветом у првој левој дугметској рупици од капута, и сваки је о дугачким кајишима преко рамена носио кожну футролу за доглед, а ногавице од панталона посувраћене за два прста. Под мишком је имао сваки по један дебео штап, читаве чобанске тојаге, само оковане златним и сребрним шарама. У рукама држаху наштампан програм трка, а који је читао тај је углавио по једно четвртасто или округло стакло у једно око. Санћим без тог монокла не виде слова. Што се тиче госпођа у тој групи неке беху млађе, неке старије, неке више а друге мање лепе, али све без разлике беху обучене по последњој, најновијој моди, која је тога дана први пут изношена на углед. Те хаљине беху од врло скупих тканина, али тако уске, тако приљубљене уза снагу, да су се сви облици претилих груди, витких струкова, снажних бедара и бутина не само могли слутити, него баш добро разгледати. На богатим, високо натовареним фризурама имале су огромне шешире најразличнијих облика са Нојевим перјем, које им је падало по плећима или се на ветрићу лепршало. На ружичастим ушима, на лабудовским вратовима, на витким ручним зглавковима сијали су се и блистали драгоцени адиђари. Ако је драго камење у њима било право драго камење, онда су те госпође у самоме накиту имале на себи велика имања. Свака од њих држала је у левој руци разапет свилени штит од сунца дрекавачких цветова, али свака оног цвета који најбоље пристаје њеном лицу. У десној руци готово свака је држала дугачке дршке од филдища и на њима златом уо-

квирене наочари, на које су те даме разгледале публику по ложама, јер оне су, макар биле и даљновиде, од господства кратковиде, а после и дебели златни ланац, који им је неколико пута обавијен око струка, и о коме виси тај „*face à mains*“ на који гледају свет, врло их лепо кити, а то је главно.

— Та група дама и госпoде сигурно припада највишој властели? — упита наш паланчанин.

— То? — насмеја се Емилијан. — То су плутократи; богати банкари, који су своје племићске титуле купили за готове паре од светог оца Папе, јединог Суверена без државе, који отуда вуче знатне приходе за своју државу у оних 800 соба у Ватикану. Међу њима има и по који богати Сноб из преко мора. А оне госпође? То су љубазнице које издржавају ти богати сарафи. —

Сад баш оба пријатеља наиђоше поред те групе. Новчани барони у тој групи скидоше своје цилиндере пред бив. Краљем и Ђока је одмах добио прилику да посматра необичну збирку ћелаваца. Даме одмах упреше све своје лорњете у тог интересантног „Краља у пензији“ о коме су толико слушале, али још немађаху срећу да му буду представљене. Али једна од њих имала је раније ту срећу, и да би то показала својим завидљивим другарицама, она се пред њим тако дубоко поклони, као да ннје на тркалишту него на свечаној игранци у Тиљеријама за време царства, она направи тако велико чучање, да у мал није села на траву.

— Гле! — рече Емилијан и пружи јој руку. — Добар дан Меланијо, како је? Данас врло дражесно изгледате! —

— Величанство су врло милостиви... —

— Хоћете бити мирна? Какво вас Величанство напало? Зар сте већ заборавили да ја изношене титуле тако исто не носим као што не носим изношене хаљине? —

— Опростите ми, Монсењеру, нећу никад више. Али као доказ да ми је за овај пут опроштено, молим грофа од Бруснице макар само за један миг, на којег коња треба данас да метнем највећу суму у кладоници? —

— Госпођо, неутешан сам, што ми баш данас моја скромност не допушта да вам саветујем! —

— Ах, то је мени доста. Хвала Монсењеру, хвала по хиљаду пута. Одмах трчим у кладоницу! —

-- Онда ћемо заједно, госпођо, јер и ја још нисам данас ни на једног тркача ништа записао! —

Емилијан окрете назад, а његов доктор и она Димина бресква за њим, док стигоше у оне дашчаре у којима беше кладоница.

Ђоки се најези кожа када је чуо какве суме његов бив. краљ „сецује“ на поједине коње. И она „дама“ кладила се у луде суме, али кад је чула какву суму Емилијан записује на „Егмонта“ она се чисто запањи.

— За Бога, монсењеру, па то значи насигурно изгубити тако огромну суму? Нико од целога света на тркалишту не „сецује“ ни пет пара на „Егмонта“! —

— Онда цео свет греша, јер се поводи само за изгледом. На овом тако мало угледном „Егмонту“ могу се данас зарадити велике суме! —

У томе тренутку зачуо се кратак знак звоном.

— Џокеји већ излазе. Збогом монсењеру! Морам хитати да заузмем моје место, да не пропустим представљање тркача! —

— У здрављу. драга моја! — Тако. Хајдемо сад и ми, Ђоко, у нашу ложу! —

Ова беше прва лежа на углу првога ранга. Тек одатле могао је доктор да прегледа целу ону светину. Оне масе света просто га савладаше и он само узвикну.

— Хлеба и циркуса, то је што треба масама народним. Све им је остало девета брига. „Rapet et circenses“ викала је маса и пре две хиљаде година у демократској републици, па тако је и данас, па ће вероватно тако бити и у социјалистичком и у комунистичком облику људскога друштва. —

Емилијан је поздрављао и одпоздрављао десно и лево своје познанике у ложама али није изгубио ни једну реч из гунђања његовог доктора, јер кад је свршио са својим здрављењем, и почео да чисти марамом стакла у свом пољском дурбину, он му је овако одговорио:

— Ти се љутиш, што људи за последње две хиљаде године нису много одмакли, али немаш право што се љутиш. Милионима година требало је да прође док је човек научио да стоји и да хода као двоножац и да се не служи за то и рукама. Милионима година требало је да прође док се некадашњи велики реп на људском телу, којим су се наши далеки претци вешали о гране од дрвећа на којима су становали, дугом неупотребом толико смањило, да се свео на оно неколико коштица у тртици, те да више не личимо онако безобразно на наше кузене мајмуне, као што смо личили пре каменог доба. Проћиће још више милиона година, док људи данашњег историјског доба постану виша бића. Дотле морамо узети људе онако какви су, са њиковим је-

диним идеалом „хлеба и уживања“. Па пошто ће овај данашњи циркус одмах да почне, то ти саветујем да проучиш тај програм трке који лежи на наслону пред тобом. У њему ћеш наћи : Име, године и порекло сваког коња, име његовога газде, име цокеја који га јаше, и цео ред данашњих трка! —

Ђока прочита летимично тај програм.

Звоно опет зазвони.

Одмах проведоше кроз публику прву групу тркача.

Цокеји су их јашили ходом од полазне тачке трка, од стуба, до на крај трибина гледалачких, па их онда вратише до стуба где се постројише у једну врсту.

На један знак руковаоца трке звоно зазвони, и сви цокеји јурнуше у један мах.

Масе света, које беху дотле раштркане по пољани с друге стране тркачке стазе јурнуше сада преградама да боље виде, а коме то није пошло за руком, јурио је даље поред баријера, само да не изгуби тркаче из вида.

Публика на трибинама посматрала је трку испочетка само на догледе, али мало по мало устајаху најпре људи па онда и жене са својих седишта да боље виде, а када ни то не беше доста, онда се сви пењаху на своје столице и седишта.

Што су се тркачи ближе примицали победничком стубу, то су гледаоци све више клицали од пријатног узбуђења, или су довикивали имена појединих цокеја да их окураже.

Кад је први коњ, за једну коњску главу пре свог супарника пројурио поред победног стуба, пуче урнебес људских клицања и пљесак руку, а сада

честитаху победиоцу и они који су дотле бадрили њихове супарнике, па чак и они који су се кладили да ће други коњ победити. Сви гледаоци са трибина јурнуше на ниже, на зелену траву, да шећу до наредне трке, а господа из ложа пођоше да посећују познате даме по ложама. Емилијан оде у ложу старе Херцегине.

Доктор Ђока, оставши сам, посматра оно шаренило света које се пред њим таласа као узбурканом море.

Међу многим накинђуреним дамама, паде му једна у очи, која је била тако уочљиво обучена, да је он одмах помислио: то мора бити да је каква глумица. Кад ју је боље загледао, учини му се да га она поздравља. Није смео да одпоздрави, јер она беше прилично далеко, па се њен поздрав могао тицати некога другог, у његовој близини. За то се стаде освртати да види кога то она дама поздравља? На то се она грохотом насмеја, саже се те покупи онај облак хаљина, репова, сукања и подсукања, прогура се кроз ону светину, и ситним корацима устапка уза стубе, па гурну у ложу.

— Јесте л' чули, Превасходство, Ви претерујете у улози мечке № 3, коју сте онако несташно узели на се! —

— Ах, госпођица Зебра! — викну доктор, који је сада тек познаде, па устаде и пружи јој руку. — Хоћете ли ми направити задовољство да посетите мало код мене? Ево, изволте, овде. Тако. Е сал молићемо, по чему ја то претерујем у медведству? —

— Па, Боже мој, Ви вашу супружанску верност терате чак до неучтивости да не одговорите

ни на поздрав једне даме — говори она, а све стреља на лорњон десно и лево.

— Није тако, госпођо, него нисам ни слутити могао, да ће са овога неба засејаног милијардама светлих небеских тела, једна звезда првог ранга затрептати само на мене. За то сам се и освртао да видим ко је тај срећни, за кога та велика звезда тако сјајно блиста? —

— Дакле ме нисте познали? А толики мушкарци су ми казали да нико не може заборавити моје лице, ко га је само један пут видео. Баш су лажови! —

— Не, госпођо, они су вам казали праву истину. На жалост за мене, били сте сувише далеко да бих вас могао познати. Па онда, право да вам кажем, ја сам већ у годинама када човек не загледа испод сваког женског шешира. Често ми се сада деси да прођем поред најлепше жене, па је и не загледам док ме моја баба не муне у леђа и не рекне: Па погледај, болан, како је лепа! —

— Ко ме Ви то? Зар мени? — насмеја се Ђавоља Шпањолка, покри лице лепезом па испод лепезе наслони палац своје раширене шаке на врх свога носа. — Знамо ми те свеце. Ено, погледајте оног дебељка са белом хризантемом у првој рупици од дугмета на капуту, који испод руке води ону сваког поштовања достојну даму. За њега причају да је најпримернији и највернији муж у Паризу. То цео свет верује, а његова жена највише. Али ја познајем једну младу питомицу нашег балетскога кора, за коју је тај уважени супруг најмио врло кокетан квартал, и којој је он купио чак кола и коње, а тај је господин много старији од Вас. —

— То је ствар укуса, госпођо, на који ће се

начин какав старац срамотити, да му се сви паметни људи смеју. Ја не марим за тај његов начин. Свако доба живота има своја задовољства, и ја мислим да сам их редом уживао, и да никоме и ничему нисам остао дужан. Према томе не треба ми ни да доказујем да ми је у овим годинама милија чаша доброг старог вина, него најмлађа Венус, јер докле гутљај доброг вина прави лек за старце, Венус је за њих сладак отров који брзо убија! —

— Јес, јес — смеје се Зебра као луда — неће мачка сира! —

— Чак и мачка, која је облапорнија од свију животиња, не једе ни сира више него што јој треба, јер ни једна животиња није урадила оно што је човек урадио, да од јела и пића направи спорт. Животиња тиме само подмирује нужду. Само цивилизован човек једе, пије и љуби много, много више него што му треба, и за то болује десет пута више и умире десет пута брже.

— Ху, докторе, ко ће још и на тркалишту говорити о болести и о смрти? Чекајте, довече, само док дођете иза наших кулиса, научиће вас памети моје другарице! —

— Та претња, госпођо, за ме је врло ласкава, али се бојим да је нећу ни мало заслужити! —

У том се Емилијан врати у своју ложу и поздравља се са својом малом пријатељицом.

— То је врло љубазно моја мила Зе... што си забављала мог земљака, док сам ја био да укажем моје поштовање уваженој старици. Збиља, Ђоко, херцегинја ме је молила да јој те представим. - -

— Драге воље. —

Госпођица Зебра устаде и рече:

— Ја нећу да сметам. —

— Седи ти мирно — рече Емил — јер ћемо ми тек после друге трке ићи Херцегинји, а дотле учини нам задовољство да у нашој ложи имамо најелегантнију и једну од најлепших парискиња. Гледај како нам завиде они што продају зјала! —

— Мени се чини, Ми, ти ми се ругаш? —

— Не, срце, ја говорим истину. Нисам ја казао „најлепшу“ то би било ласкање, него сам казао „једну од најлепших“ а то је истина. Природно је да међу милионима овакве циновске вароши има још таквих лепотица као што си ти, али да си ти данас на целом тркалишту најелегантније обучена, то ми је врло пријатно. Ко год те погледа мора рећи: баш је краљевска појава! —

Ово је Шпањолки било тако слатко да га у мал није пред свима оним стотинама хиљада гледалаца загрлила, али ју је Емилијан једним погледом натерао да седи с миром.

Звоно опет зазвони, публике нестале с оне шетнице пред тркачком стазом, нове тркаче проведоше поред публике па их онда на други знак звона пустише у трк. Интересовање публике, и њено узбуђење при крају ове трке беше још веће него за прву.

У живом разговору и млатарању рукама појурише гледаоци са трибине доле, а и г-ђица Зебра одјури, јер она на победиоцу друге трке беше добила неколико златника.

Емилијан и Ђорђе одоше у ложу старе херцегинје.

— Допустите ми, Херцегинjo, да вам представим мога пријатеља доктора...

— Пријатељи наших пријатеља и наши су пријатељи. Добро нам дошли драги г. докторе! — и старица му пружи руку.

— Срећан сам, госпођо, што могу да пољубим руку велике патриоткиње, која је држала мач, са којим је хтела да ову велику и лепу земљу ослободи од охлократије!

— На жалост, драги господине, тај се мач сломио у мојој руци пре него што сам њиме могла замахнути! — насмеја се херцегинја, али тај јој смех није ишао од срца.

— У великим и тешким предузећима довољно је и само хтети велике ствари. Барсм се ја тешим латинском изреком *in rebus arduis Magna voluisse sat est*, јер сам и ја, и ако у много мањим размерама, био исте судбине. И ја сам цео мој живот поклонио једном човеку, јер сам веровао да ће он бити велики човек, па сам мој живот проиграо!

— Као што видите — рече Емилијан — ја морам већ да се чистим из ваше ложе Херцегиньо. Овај човек толико ме воле, да ће ме сада нацртати што може црње. За то ја бежим да видим шта раде моји коњи!

— До виђења, Монсењеру — рече Херцегинја, рукова се са Емилијаном, па кад овај оде, она привуче доктора да седне поред ње, па му онда рече:

— Верујте једној старој жени, драги господине, да се све мора опростити кад човек узме на се толико труда, да све разуме.

— Бог ми је сведок, Херцегиньо, да нисам жалио труда само да разумем како може један ванредно даровит човек, који је могао усрећити једну лепу државицу и један племенит народ, како такав

човек може, у место тако узвишеног задатка, претпоставити да на другом крају света усрећава једну малу играчицу. Најзад сам разумео, али сама чињеница, боли ме до дна душе!

— Ја то можда боље разумем него ико други, за то вам кажем да не треба да очајавате. Ја тачно посматрам Вашег Господара од како међу нама живи. У тренутку људске слабости он је пао у једну судбоносну погрешку, али он је довољно брзо увидео, да сва ова задовољства и уживања, за којима је он на престолу прижељкивао, нису у стању да задовоље његову душу. И ја би се морала веома варати ако се он већ сад неби осећао врло несретан што се тако разочарао,

— Ви га, госпођо Херцегоињо, сувише благо судите. Ја сам нарочито за то овамо дошао да му нацртам жалосно стање у земљи, које је створено његовом абдикацијом. Сем тога казао сам му и опасности које прете нашем младом Краљу, његовом јединцу. Ово последње као да га је мало потресло, али само за толико да шифрира једну депешу, па одмах за тим представио ми је своју играчицу, водио ме у инглеску кавану, вукао ме је на Берзу па сад и овамо. Ето то је цео његов одговор на невољу наше отаџбине коју сам му насликао.

— Он хоће и себе и вас да превари, јер га је стид да призна, он хоће да се замори и забуни само да не мисли на своју судбоносну погрешку оног слабог тренутка. Посматрајте га пажљиво, па ћете се уверити да је овако како вам кажем. —

Звоно са победног стуба зазвони. Доктор устаде.

— Не, останите код мене до наредне трке. Монсењер ми је тако много о Вама говорио, да бих

ја желела с Вами да о много којечему разговарам. Наравно да овде није место за такве разговоре, али ја се надам да ћу Вас видети и у мојој кући ?

— То би за мене била велика част — рече доктор па опет седе.

— Ја сам дома сваки дан после 5-ог часа. Дођите да код мене попијете шољу чаја. Код мене ћете увек наћи веће друштво, у коме духовитом човеку неће бити дуго време, јер ћете код мене наћи не само изнурене потомке некадашњих силних крстоноша, него и све оне који су својим трудом постали најугледнији преставници политике, финансија, наука и уметности. Оно истина ја немам претензија да држим прави књижевни и естетски салон, али ипак први духови моје отаџбине указују ми част да се у мојој кући познају с најодличнијим странцима, који нашу велику варош посећују.

— И ако је за ме врло привлачно да макар један пут гледам те сјајне ватромете духа, опет ме неће то, него са свим нешто друго довести у ваш из давне старине високо уважени дом !

— А то би било ? —

— Страхопоштовање према Вашим седим власима, побелелим од брига за ову красну земљу, и благодарност за безграничну доброту душе, која се у Вашим очима блиста. Ја овако мислим : ако на овако широком свету има икога, који би се могао сажалити на несрећу једног, макар и туђег народа, то би било срце које са таквим очима у свет гледа. Ја ћу у Ваш дом доћи, госпођо херцегиньо, да од Ваших седих власи и од вашег болећивог срца измолим савета како да спасем једног ђенијалног чо-

века од овог самоспаљивања у саможивој сладострастности, и да га вратим дужности.

— Ах да, — рече старица са много искрене срдачности — дођите, дођите ми чешће, па ћу вам у тако племенитом послу свом душом помагати — и она му пружи руку, коју доктор са дубоким поштовањем целива, па онда изађе из Херцегиниине ложе.

Међутим беше и трећа трка у сред урнебеса људских узвика свршена.

Емилијан беше опет у својој ложи, кад се Ђорђе у њу вратио.

— Како ти се старица допала?

— Ја мислим да међу милионима жена ове високо цивилизоване земље неће бити много оваквих.

— У овој милионској вароши, она је најплеменитија — рече Емил па узе доглед да нешто види.

Сад утрча у њихову ложу један задуван човек. Доктор познаде у њему оног агента са берзе.

— Монсењеру — говораше задувани. — Оријенталци и њихове железнице скачу у цени тако рапидно да сам сматрао за дужност узети кола и дојурити овамо, па макар ме за то избрусили...

— Каква им је сада цена? — упита Емил равнодушно.

Кулисије му пружи једну цедуљу.

Емил прелете погледом преко цифара на тој цедуљи, врати му је, узе опет доглед, и гледајући у једну групу госпођа и господе у шетници, само рече:

— Продајте све!

— Можда би много више добили, Монсењеру, ако би чекали за сутра у подне?

— Не. Одмах продајте!

— Разумем Монсењеру — рече агент па одјури.

— Јеси ли много добио? — упита Ђорђе.

— Јесам — рече Краљ равнодушно не скидајући дурбина.

Звоно огласи последњу, препонску трку.

— Тако; сад ћеш видети моју „Љубицу“ — рече Емил и спусти доглед на кадифску поставу наслона.

Тркачи се постројише, звоно зазвони, и они јурнуше.

Гледаоце као да ухвати врућица, тако су викали. Само Емил досадно гледа према се па рече:

— Како су се ипак мало променила уживања гомиле за последњих две хиљаде година!...

— Па ипак су се променила, постала су питомија. У Риму, у циркусу Колосеуму, од кога се до нас одржао само циновски скелет, напуштане су најкрвожедније животиње, најдивљији зверови на бедне Хришћане и друге бунтовнике противу цезаријанства. Сурова људска гомила вриштала је од задовољства гледајући како тигрови раздиру гола тела првих жртава Хришћанства и како оне у тим страшним мукама непрестано окрећу своја идеализмом обасјана лица небу, и певају своје нове верске песме. Тако је било онда, а сада муче само коње. Сада гледаоци радосно кличу када твоја „Љубица“ крајњим напрезањем све своје снаге прескочи преко дубоког и широкога јендека, напуњеног водом, или преко других високих као човек препона — па ипак не сломије врат ни себи ни свом јахачу. То је без сваког поговора, веома висок ступањ цивилизације!

Бура људских гласова ваљала се заједно с тркачима све ближе и ближе.

Испрва се из тог хаоса само једно име могло разабрати. Са свим јасно се чуло само „Љубица“.

За тим се чуло још једно име „Егмонт!“

Мало доцније сви су гласови изговарали само та два имена. Трка се беше свела на утакмицу између та два имена.

Спортлије, који распознаваху јахаче по цвету њихових блуза клицаху :

— Силванске су боје напред!

— Нису, нису! Егмонт је први!

-- Шта је то? Љубица заостаје?!

— То је ујдурма Џонова, само да први стигне!

Чак и доктор Ђока, који је дотле равнодушно седео, скочи на ноге да боље види.

— Љубица је опет прва! — викну доктор.

— Па ипак неће она стићи као прва него као друга! — рече Емилијан са свим мирно.

— У шта да се кладимо? — рече Ђока у својој узбуђености.

— Зар и ти Бруте, сине мој? — насмеја се Емил. — Зар и ти хоћеш да се кладиш?

Ђока поцрвени до иза ушију, седе, спусти доглед па само рече :

— Та је болест прилепчива!

Пароксизам дреке међу гледаоцима беше достигао врхунац.

Све ређе се чуло име „Љубица“ док се на један пут провали суманута дерњава:

— Егмонт, Егмонт!

Емил је добро прорекао. Први стиже Егмонт па онда Љубица као друга.

Цела публика са трибине јурну на ниже тапшући рукама и вичући „браво“.

Једна група високе властеле и страсних спортиста гураше се уз ту људску реку трудећи се да продре до Емилијанове ложе. Још пре него што до ње допреше људи из те групе довикиваху Емилу :

— То је нечувено ! То је стидно што се ради !

— Силванијо, твој те је цокеј издао !

— Он је сигурно потплаћен да не стигне први !

— Варате се господо — рече им Емилијан мирно смешећи се — варате се. Мој је цокеј веран и поуздан, он је прави бисер међу својим друговима. Одмах ћете се уверити. Хајдемо у седлариште !

И цела она група, живо гестикулишући пође за њим и његовим земљаком.

Емил се упути право својој „Љубици“ па је потапша по врату. Јадна животиња окупана у пени, врло је тешко дисала, и очевидно беше захвална за ово миловање.

Џон је стајао мало даље као човек који је нешто тешко згрешио па чека своју пресуду.

— Господару, ја нисам крив. При последњем савијутку тркачке стазе...

— Све сам тачно видео Џоне. Ви сте добро радили Џоне. Врло сам задовољан са вама Џоне !

— Хвала Господару ! — рече Џон уздахнувши дубоко.

— Хајдемо, Ђоко, у кладионицу. До виђења господо !

Господа га поздравише скидајући своје цилиндре дубоко.

Кад одоше Емилијан и Ђока, један од оних аристократа само рече :

— Гледајте га, молим вас ! Свако парче је на њему краљевско. Па како је великодушно опростио

свом цокеју који га је баш сад оштетио за сто хиљада франака!

— Којешта — рече други. — Све је то намештено. Џон је врло добро знао да ми ни један нисмо Егмонта ни у што рачунали, и да за то нисмо ни крајцаре на њега писали, а знао је врло добро да је његов газда за огромну суму кладио се да ће Егмонт први стићи, па је за то пропустио Егмонта, само да његов Господар више добије! —

У кладионици исплатише Емилијану читаву хрпу хиљадарака. Да их је лепо сложио могле би стати у његов грудни џеп од капута. Али он згужва све оне хиљадарке као да су хартије без икакве вредности па их стрпа као мараме у позадне шпагове, поздрави чиновнике у кладионици, који се беху пресамитили пред њим, дотакнувши се свог шешира, па онда прође са Ђоком кроз ресторан до свог ландауера, који је пажљиви ћирица већ дозвољавао био.

— Кући! — рече за тим свом „јегеру“ кад је и Ђока сео поред њега.

— Хвала Богу — да се бар мало дахне душом — рече доктор.

— Али не за дуго — рече Емилијан погледавши у часовник. — Таман имамо толико времена да се пресвучемо за вече.

— Па онда?

— Онда најпре на ручак, па онда у оперу.

— Зар опет да се једе? Богме ти ја не могу зинути.

— А зар ти мислиш да сам ја гладан? Ручак је друштвена обвеза. Човек из високог друштва мора у одређено доба дана и ноћи бити на извесном

месту, у нарочитом оделу, и мора јести макар и не био гладан.

— Па то је робија? Ако се не варам један од разлога за твоју абдикацију беше и твоја жеља да се курталишеш једном робијања дворском церемонијалу?

Емилијан само слеже раменима и потону у некакве тешке мисли. Није више са својим гостом ни речи проговорио док њихова кола не улетеше у башту те се у елегантном луку зауставише пред степеницама од палатице.

Горе на прагу, поред послуге која беше јурнула на сусрет, угледа Ђока једног младог господина у елегантној црној рутавој реденготи.

— Здраво Мишо! — поздрави га доктор радосно и пружи му руку.

— Добар дан Г. Министре! — одговори секретар Емилијанов и поклони се дубоко пред некадашњим својим старешином.

— Славно изгледаш, Мишо! Мило ми је што те видим у тако добром здрављу!

Емилијан међутим беше млађима раздао своје наредбе па се и он попе горе.

— Мора бити, Мишо, да имаш нешто важно, кад си ме чекао на пресвлачењу само да ти опет не умакнем?

— Тако је Величанство — рече секретар. — Стигла је веома важна депеша из Сингидунума, коју сам дешифровао — и он му предаде неколико телеграфских листова и дешифровану депешу.

— Ходите обојица у мој кабинет — рече Емилијан предавајући шешир, штап и рукавиде Жану,

који му поднесе на једном сребрном послужавнику једну посетницу.

— Ко је то долазио? „Госпођа и г. Здравковић“. Е то је лепо од ове красне деце што су долазили да ме потраже. Чујете, Жане, кад одете у Фосатијеву цвећарницу за вечерашњи венац, узмите и једну лепу котарицу пуну свежег цвећа па однесите у хотел као моју добродошлицу младој госпођи. А ти Мишо, буди тако љубазан да још раније потражиш младенце, па ако су вечерас слободни доведи их у Оперу у нашу ложу. Ако су данашње вече на друго што одредили, или их не затечеш у хотелу, напиши им две речи да их очекујем сутра у подне на доручак овде у нас!

Жана на мах нестале, а Господа уђоше у кабинет домаћинов. Он седе за сто па стаде читати велику депешу, пружајући сваки прочитани лист Ђорђу, који беше сео поред стола.

Секретар је стојећи чекао заповести свога Господара.

Депеша је гласила :

„Далеко пре данашњег телеграма Вашег Величанства, Намесништво је увидело опасност за Краља и тражило је начина да је уклони, т. ј. да Краљицу-матер — уклони из двора. Због њеног пачања у политику, које је раздражило већину народног представништва, влада је била принуђена да од њеног уклањања из двора направи кабинетско питање. Ризиковали смо врло дирљиве сцене при расанку мајке и сина, када Краљу саопштісмо ултиматум владе. На наше изненађење Краљ рече да влада има право, и да његова мајка треба да се настани у каквој приватној кући, па је чак узео на себе да

је сам убеди, и истога дана Краљица - мајка се преселила“.

— Зар не стоји куда? — упита доктор.

— У једну кућу која се издавала под кирију, а која припада блиским рођацима Црне Руже.

— О иронију судбине — промрмља доктор.

Емилијан читаше даље :

„Овим окуражена, а изразима Краљеве мајке још више раздражена, већина нар. представништва захтевала је да се она протера из земље. Она изјави да ће само суровој сили покорити се. Кад је јуче управник вароши дошао к њој да је моли да се покори жељи нар. представништва, он је њеним понашањем био принуђен да је силом метне у спремни екипаж. Међутим беху њене присталице узбуниле целу варош, и они су трчали за колима вичући „Протерују Краљеву мајку“, зауставише кола, испрегоше коње, и провукоше је у тријумфу кроз главне улице. Руља која их је пратила викала је „У двор! У двор!“ Министар председник, у одсуству министра војног, наредио је да измашира један пук коњице са заповешћу да спречи руљу да је врати у двор. Пук је међутим нашао све дворске капије закључане, јер је сам Краљ наредио да се затворе. Сад је руља напала на коњицу, која је своје карабине испалила у ваздух само да је застраши, али је руља на то одговарала кишом камења. Једна је погодила команданта пука у главу и оборила га крвавог с коња. У забуну која је због тога настала руља провали коњички кордон и одведе Краљеву мајку у приватан стан. После пола ноћи метнула ју је полиција у затворена кола, одвезла ју је на железничку станицу, и сеператним возом пребацила је преко границе“.

На тој депеши беху потписи сва три Краљева Намесника.

— Лепо — рече Емилијан замишљено. — Сад се Јерина још једном уверила да није више Краљица. То је једно. А друго је да ће црвењаци овим насиљем, извршеним над Краљевом мајком, изгубити велики део своје измајсторисане популарности! — и сад се он осмехну,

— На жалост — рече доктор забринуто — ја из ове депеше видим нешто важније од обојега, и то није ни мало пријатно. Ја видим да твој син нема срца, а владалац без срца, то је велика несрећа за сваку државу.

Мрачан облак спусти се на чело Емилијаново. Он ућута за неколико тренутака и трљаше руком чело као да хоће да изглади дубоку бразду, коју је буран живот на њему урезао.

— Неће бити тако, Ђоко. *Онакву* мајку не може ни једно дете волети. —

У том тренутку дође Жан и поднесе опет једну посетницу.

Емилијан је узе и прочита.

— Директор „Вечера“. Шта ће тај новинар код мене? Уведите га у салон нека чека! — Жан оде.

— Познајеш ли Мишо тога човека?

— Познајем Господару. Сретали смо се често у најбољем друштву. Он има у рукама лист од кога се цео свет боји, јер у њему пише отрованим пером. Има један сахат како је био код мене да ми покаже депешу свога дописника из Сингидунума о јучерашњим и јутрошњим догађајима. У њој се ти догађаји тако представљају као да је крв поточима текла... Стотине мртвих и рањени... грађански

рат је већ букнуо... У исти мах показао ми је тај „директор“ један уводни чланак како ги отровнијег наш Перић није целог живота написао, и рекао ми је, да је за своју дужност сматрао да ми тај чланак претходно покаже, јер ако Његово Величанство жели, он тај чланак неће пустити у лист. Молио сам га да дође после једног часа, док ја узем заповести Вашег Величанства. Ово је коректура тог опасног чланка.

— Не треба — рече Емилијан па извади из џепова једну гужву банака. — На, узми колико треба па му запуши уста.

— То не иде Господару. Он је већ врло богат човек, и живи као прави grandseigneur. Он ми је рекао да би са овим чланком насигурно прибавио своје листу нових сто хиљада претплатника, али њему је милије да Силванији и В. Величанству учини једну велику услугу.

— До ђавола, па шта тражи тај новинарски разбојник?

— Врло велики орден. Он већ има Белу Ружу о врату. Сад хоће ленту нашег Орла! —

— Хм. Много је за мачка говеђа глава. Он зна да се та лента даје само владоцима и државним кавцеларима, па у својој уцењивачкој скромности налази, да и он, као краљ штампе, има права на ту ленту... Али с друге стране, ако овај чланак изађе, он ће се прештампати у целој дрекавачкој штампи целе Европе, и силванске државне хартије пашће на свима берзама тако ниско, да ће државна штета изнети неколико милиона. То несмемо допустити. Ти имаш још неколико указа потписаних од Канцелара Краљевских Ордена. На њима је

празно место за име одликованог. За овако хитне случајеве ми имамо те декрете, јер смо ја и намесници предвиђали и такве случајеве. Напиши на једном од тих декрета име тога ниткова, па ми га скини с врата!

— Разумем, Величанство — рече Миша и хтеде да пође.

— Још нешто, Мишо. Кад сам већ извадио ову гужву банака, узми и њу и ово... и ово... — и Емилијан испразни све своје џепове бацајући банке на сто — изброј колико има, па ћеш све то однети у моју Банку да се заведе у *корист* мог текућег рачуна код ње.

Секретар отвори све оне гужве, изгладача банкноте и хтеде одмах да броји, али Емилијан устаде и рене.

— Ти ћеш то у твојој соби избројати.

— Молим Величанство — замуца сиромас секретар — како ћу ја оволику суму новаца примити неизбројену? —

— Немој да се правиш смешан. Када бих ја имао све благо свију Ротшилда, ја би их теби поверио без признанице, разумеш? А сад чисти се одавде, и гледај да ми ону новинарску свињу тако брзо скинеш с врата, да јој не угледам прљаву њушку.

Миша зграби оне гомиле банака па побеже,

— Тако. А сад, Ђоко да се облачимо за ручак!

— Само још две речи Емилијане! У роману који је Алфонз Доде написао о раскраљевима читао сам да је један од твојих колега продао једну ленту своје берберину за велике паре. Ја сам мислио да је то Доде измислио само да чорба буде

гушћа, и одбио сам му то на дару, која се зове појетичка лиценција. А сада сам се морао уверити да има и таквих чуда. Знаш ли ти, или си већ заборавио, да су први државници наше отаџбине морали служити по тридесет и више година док су заслужили најмању класу тога ордена, од кога ти даде велики крст с лентом за један поган новинарски чланак?

— Знам, и нисам заборавио. И други људи морају да се муче и да са крајњим напрезањем целог живота раде док зараде толико да имају коју црквицу у старости и болести, а друмски разбојници који нападају с укликом „Новце или живот“ долазе много лакше до богате „зараде“. Овде је ствар мното равнодушнија. То парче тенећке и свилене пантљика о којој оно виси има само онда вредности, ако је одликовање одиста заслужено. А друга твоја реч?

— Ово је: За што стављаш оног поштеног младића, који од своје секретарске плате одплаћује дугове свог оца — у онако безбожно искушење?

— Да још једном опробам његово поштење. Ја тачно знам колико је било новаца у оним гужвама банкнота, Ако се признаница коју ће ми он донети потпуно слаже са сумом коју сам му дао, онда ћу бити потпуно сигуран са човеком коме ја поверавам и свари које више вреде него новац!

7.

Кад је Ђока ушао у своју спаваћу собу, нашао је и рубине, и одело све тако спремљено да чак није фалио ни бели цвет, којим беше фрак закићен.

За тили час беше и он обучен и Емилијан готов за полазак, те уђоше у врло елегантан „купе“ који је стајао пред кућом.

Слуга који је затворио врата, оста са тророгим шеширом у руци да чека заповест.

— А, нисам казао. Терајте Пајару.

Купе излете на капију.

— Чудно име — рече доктор. — Сви Парижани који живе само да уживају, сви су више или мање љубитељи исвесне воћке т. ј. пајари. Од куда твој момак зна коме пајару хоћеш да те вози?

— То је каламбур достојан оног нашег песника коме су звезде „штрецави жуљеви на Божјој нози“. Овај Пајар, коме сад идемо, то је врло уважени ресторатер који врло успешно конкурише инглеској кавани.

— За што сад идемо к њему а не ономе лорду са ланцем око врата?

— За то што хоћу сада да ти покажем са свим другу публику. Истина Пајару долази и највећа госпоштина, али тек главну масу његових гостију састављају представници високих финансија.

— Ја истина нисам антисемит, напротив ја се дивим њиховој даровитости на свима пољима јавнога рада, али ја не тражим јеврејско друштво, није ми симпатично.

— Нису сви новчани барони Јевреји. Има међу њима и правих Хришћана, који су препреденији од свију Семићана. Један од ових ручаће с нама.

-- Сигурно имаш с њиме некакав берзански посао или другу неку шпекулацију?

— Немам, али ми се често виђамо, јер је он врло mudar човек, од кога се може много научити.

Он је једна циновска радна снага. Почео је врло скромно као кулисије на Париској Берзи, а данас је парњак Ротшилду, а ако буде и даље тако напредовао, он ће постати неограничени господар овдашње повчане пијаце.

— Како се зове то чудо од човека ?

— Барон Ван ден Маркен. Мислим да је родом из Холандске. Пошто је одиста од племићског рода, то му је лако било продрети у највише кругове најстарије властеле, а преко ове доћи до огромних капитала којима црква располаже. Он је испрва имао само једну али велику и здраву мисао : Коалицију свију хришћанских капитала противу свемогућне јеврејске плутократије. Он је руковаоцима огромних црквених имања умео да докаже рачунски тачно да би они могли отети од свију Ротшилда њихову превласт на свима новчаним трговима. Присталицама Монархије најмодрије крви умео је доказати да би општи избори у овој земљи са свим друкчије испадали кад би у рукама велике властеле и цркве била највећа новчана сила, и да би онда крај републике и васкрс монархије било само питање времена. Црква и богата властела дадоше му неколико милиона, колико да га опробају, и он је са тим новцем основао једну Хришћанску Банку. Одмах после прве године та је банка дала својим акционарима тако нечувене дивиденде, да су црква и властела стекле велико поверење у њу, и све нови и нови милиони утичу у ту банку, тако да данас барон Ван ден Маркен располаже стотинама милиона, он може имати на расположењу колико год хоће новаца.

— Зар се тај човек не би могао придобити за инвестиције у нашој земљи?

— Баш за то хоћу да те познам с њиме. Зар ти мислиш да су у мојој глави само играчице и коњи тркачи?

— Бојак се да је тако...

Кола се зауставише на великим булеварима пред једном кућом на углу. Из јако осветљеног уласка у приземне просторије искочише два дечка у лепим униформама са капицама на којиме беше златом извезено име „Пајар“, притрчаше купеу и отворише на њему врата, пре него што је ћирица скочио с кола на земљу.

Емил и Ђорђе уђоше у једну велику ресторационску дворану, у којој за многим већим и мањим столовима затекоше много госпде и госпођа у вечерњој тоалети.

Сам домаћин изађе пред њих, поздрави Емилијана са великим поштовањем и одведе их „његовом“ столу који беше раскошно окићен најлепшим цвећем.

— Драги Пајаре, зар није дошао барон Ванден Маркен?

— Господин барон баш сад стигоше и упиташе за Монсењера. Ја ћу га потражити у салони-ма и извести.

— Па онда наредите да нам се служи ручак као за људе који нису гладни!

— Разумем Монсењеру.

После неколико тренутака приђе столу крупан човек глатко избријаног енергичног лица, са очима које чисто пробураше човека, и са мислилачким великим челом, које можда и зато изгледаше сувише

велико што је прелазило у велику ћелавост на глави. Он се поклони пред Емилијаном и рече :

— Монсењеру...

— А, добро вече г. Бароне ! — рече Емилијан, устаде и пружи му руку. — Допустите господо да вас упознам једног с другим.

И он их представи.

— Господине Бароне — рече Ђорђе, који такође беше устао рукујући се с њиме. — Ја сам врло задовољан што ми се дала прилика да се познам са вама.

— А ја сам, г. Министре, срећан да лично познам државника са тако здравим привредним програмом као што је ваш.

— Где ? — рече Емилијан зачуђено. — Од куд чак Ви знате за привредни програм мога пријатеља ? Али да седнемо господо.

Они седоше и послућа поче им служити разне закуске које „отварају апетит“.

— То је — настави Емилијан — у толико интересантније што, у колико ја знам, тај програм није изашао ни ни на каквом страном језику...

— Ја сам га читао у нашем министарству спољних послова, јер га је наш посланик у Силванији послао заједно са свима законским предлозима који су му приложени били.

— И нашли сте много онога што се зове *музика будућности* ?

— Ако ћу искрено говорити...

— Ја Вас молим за то — рече Емилијан — мој је пријатељ велики фанатик истине.

— На елаборату се види да га није радио стручњак, али при свем том поједине партије као

н. пр. мрежа друмова и локалних железница, рудници, трансверзалпа железница између црног и јадранског мора, одлично су израђене.

— Те су партије израдили начелници одељења — рече доктор чудећи се да ипак може да руча.
— Од мене је само салата за то печење.

— Били су ти исти начелници и пре тебе на тим местима и остали су и после тебе на њима. Па као што пре тебе не узеше иницијативу за тај посао, нису ни после тебе ништа урадили за извршење тога програма — рече Емилијан.

— У тако великим стварима. одиста је Монсењеру главно иницијатива, главно је мисао, а израла детаља долази тек на друго место. А мисао у поменутом елаборату тако је здрава, да би Силванија, кад би се у њој извршио тај програм, за неколико десетина година постала једна од најимућнијих и најсрећнијих земаља у Европи,

— Ама да не претерујете по мало г. бароне?
— упита Емилијан смећећи се.

— Ни мало, Монсењеру. Земља је приморана да гради једну велику железницу немајући за то ни својих стручњака ни својих капитала. Она се морала задужити, а страни предузимачи зарадили су на томе послу сто на сто. Међутим цео тај грдан дуг наваљен је на ту државицу поглавито за угодност запада при његовим путовањима на исток, јер од земаљских производа могу да се извозе том железницом само они који се налазе близу и дуж те линије. Због тога та железница не зарађује ни толико колико износе њени велики режијски трошкови, и држава не само што нема никакве користи од железнице за коју се толико задужила, него мора још

да додаје од својих прихода из других државних извора и тако је дошло до тога, да Силванија која нема више од 70 милиона државних прихода годишње, мора и од те суме да одваја 20 милиона на ануитете државног зајма. Кад би се извршило само оно што је у програму Г. Министра било предложено за поправку земљорадње, сточарства, шумарства, воћарства и винарства, удесетостручили би се земаљски производи Силваније, а кад би се извршила предложена мрежа друмова и железница, удесетостручио би се и њихов извоз. Поред тога, толика нова саобраћајна средства учинила би тек могућном експлоатацију нађених и откривање нових рудничких блага земаљских. Само то богатство руда, кад би се како треба експлоатисало, било би у стању за неколико деценија исплатити све државне дугове.

— У целом том рачуну, драги бароне, Ви заборавајте само једну ситницу, само оно неколико стотина милиона колико би било потребно да се изврши цео програм мога пријатеља.

— Извините, монсењеру, али за *привредне* инвестиције може се данас наћи новаца колико год се хоће. Страх сиромашних људи као и малих држава од задуживања није основан. Све зависи од начина како се употреби узајмљени новац. И то је једина замерка коју имам да вама учиним, г. Министре, што сте хтели све те радове да распоредите на читав низ година. Требало је једним великим зајмом извршити све једновремено.

— А ко би — рече доктор — једном малом већ добро задуженом краљевству позајмио тако колосалне суме?

— Ја — одговори барон са свим мирно. — Гарантујте ми за мир и ред, за поштену администрацију и неподмитљиве судије у Силванији, па ћу јој ја нећу колико јој год треба милиона.

— Гарантију — насмеја се доктор, али горким смехом — гарантију за све тп тражите? Ја бих вам је с места дао, кад би сте Ви хтели да будете тако добри да ми кажете, где би се могао наћи један просвећени деспот, или бар један савестан радник који зна шта је дужност, па да га посадимо на престо Силваније. На жалост сад је и старе и младе владарске династије захватила једна болест, од које нема лека.

— Аха — рече Емилијан — сад ћу ја извући фуру!

— То ни у нас више не помаже — одговори Ђока — јер смо и ми већ на путу да стигнемо у једино спасоносну републику.

Разговор се прекиде, јер онај Емилијанов агент на берзи дође. Емилијан устаде, одвоји се с кулисијером на страну, где му је овај предао „реализирану“ добит од данашње „операције“ и где је примио свој провизион.

— Врло сам задовољан како Ви свршавате послове.

— Бићу срећан, ако ме Монсењер и од сада буде одликовао својим наредбама.

— То вам је осигурано драги мој. До виђења.

Агенат оде све натрашки, а Емилијан се врати Своме столу.

— Колико је донело данашње разбојништво на берзи? -- упита доктор.

— Толико — насмеја се Емил — да ћу ноћас

у клубу моћи богато накнадити штету мога партнера у игри, а да не дирнем ни једну пару од оног „народног зноја“ који ми народ даје као пензију за двадесет година службе. Помислите, драги бароне, овај дивљак зове разбојништвом и најпоштеднију операцију на берзи.

— Са извесног гледишта — рече Ван ден Маркен — цео живот није ништа друго него разбојништво и отимање. Монсењер је сигурно радио с оријенталцима? Била је врло подесна констелација. Наша је кућа на њима данас један милион зарадила!

— Хм, „зарадила“ — прогунђа Ђорђе љутито и развали кашичицом једну јабуку сладоледа на свом тањиру — допада ми се тај еуфемизам: „зарадила“.

Барон се само фино осмехну а Емилијан окрете разговор на другу страну, док није случајно погледао у часовник.

— Драги бароне, ја бих Вас и гладан слушао, а камо ли после ручка, али на жалост ја морам у оперу куда сам дао позвати један млад пар наших земљака: Хоћемо ли се видети у опери?

— Жалим, Монсењеру што не могу имати ту част, али ноћас морам још неколико часова радити!

— Е, онда, до виђења драги бароне!

— До части да вас опет видим Монсењеру!

Кад се барон праштао са доктором изјавио је жељу да се нарочито састану њих двојица те да у појединостима претресу цео докторов привредни програм.

8.

Када су пријатељи ушли у прву просценијумску ложу велике опере нађоше у предсобљу ложе Др. Мишу, мајора Здравковића и његову младу, који са страхопоштовањем поздравише старог Господара.

— Помози Бог децо! Добро сте ми дошли! Добарвече Мишо! Ходите да заузмемо наша места!

И сви уђоше у ложу.

Емилијан намести младу госпођу десно, а доктора лево од себе. Секретар и мајор седоше на два фотеља иза њих.

— Еле, децо, ваша жива жеља се испунила, чим је нестало оног караконцуле који је сметао вашој срећи?

Млада госпођа погледа зачуђено свога мужа.

Овај само поцрвени па рече :

— Ми не знамо ни за каквог караконцулу Величанство. Наша свадба морала се одложити за годину дана због жалости за покојном стара-мајком.

— А друга година?...

— Њу сам ја употребио да на техничком факултету проширим и довршим моје енжењерске студије.

— Нашли сте да је енжењерска диплома солиднија основа за нову породицу од мајорског указа?

— Тако је Величанство.

— Свако зло има и своје добро, само треба умети наћи и извући то добро. Ја сам сад врло задовољан што је онај ваш зао дух учинио да дођете на тако сретну мисао. Млада госпођо, ја вам од свега срца честитам што сте добили тако доброг мужа!

— О, он је тако добар према мени — рече млада па сад она поцрвени.

— То вам верујем и да се не кунете — насмеја се Емилијан — а шта раде ваши поштовани родитељи?

— Хвала Богу, здрави су. Од како је тата намежник долази тако много света у кућу, да мама има врло много посла.

— А ваша браћа?

— Милош издаје новине и врло ретко долази кући, а Мијаило је адвокат.

— Чудновато да није примио државну службу коју су му нудили?

— Није хтео, вели, што има рђаво искуство са државном службом. Овако, вели, зарађује више, а не мора никога да слуша, вели, овако је слободан човек.

— А мој имењак?

— Он хоће кад сврши матуру у војну академију.

— Браво!

— Али тата неће допустити. Он хоће после да га да у трговину.

— Штета.

— Тата каже да је за свакога државна служба права несрећа, барем у нас.

— Можда ваш тата има право — уздахну Емилијан и нехотице помисли колико је он за то крив.

Срећом у тај мах отпоче оркестар да свира увертуру те се тако прекиде овај разговор.

Мајор Здравковић посматраше целу сјајну дворану велике опере. Др. Ђока разгледаше партер, из

кога многи догледи беху наперени баш на њихову ложу.

Појава младе, врло лепе жене, и то врло скромно обучене жене, у ложи графа од Бруснице, беше направила читаву сензацију. Али млада госпођа није ништа од тога приметила јер је она сада само слушала. Тако силну музику не беше она до сад никад чула. Седела је непомично као да је очарана. Кад је довершена увертија, она само дубоко уздахну па рече.

— Ах, како је то лепо било. Како су, срећни људи који могу чешће да слушају такву музику.

— Јел' те? — рече Емилијан расејано разгледајући на доглед публику по лежама, поздрављајући и одпоздрављајући. Поздрав из једне ложе мора бити да је значио некакво питање, на које Емилијан љутито одмахну главом у знак да није тако.

Велика завеса пред позорницом диже се у вис.

На позорници указа се права вилинска сценерија која је г-ђу Здравковићку тако пријатно изненадила да је и нехотице узвикнула „А!“ На сцени беху виле и некакви човечуљци који се с њима мутавачки споразумеваху, т. ј. рукама.

— То је сигурно пантомима?

— То је балет, госпођо.

— А зар се у балету не игра!

— Сад ће одмах почети игра.

У том тренутку јурну иза свију кулиса многобројни балетски кор опере.

Млада госпођа и нехотице саже главу до испод наслона ложе, па се онда диже и оде у предсобље ложе.

Емилијан помисли да млада хоће нешто да из-

вади из џепа свог огртача у предсобљу, па разгледаше даље стотине младих девојака на позорници.

Здравковић и доктор одоше за њом у предсобље.

— Да ти није што позлило срце моје? — упита муж.

— Можда врућина у дворани? — рече доктор.

— Ни једно, ни друго. Мене је само срамота.

— Срамота? За што? Ваљда се не стидиш што ниси надодољена као осгале госпође по ложама?

— Боже сачувај. Ја нисам имала каде ни да видим како су те даме обучене. Ја се стидим и не могу да гледам онолике младе девојке које скоро са свим голе излазе пред цео свет; па се још онако безобразно бацакају голим ногама.

— Лудице моја — насмеја се њен муж.—Оне девојке нису голе, него само имају кратке сукње и панталоне од ружичастог трикоа, па само *изгледа* да су им ноге голе, а оне су у ствари потпуно обучене.

У пркос овом објашњењу имао је мајор муке док је својој млади. доказао да би за старог Господара била увреда, кад би она још у почетку представе отишла из његове ложе. Да вређа Краља-оца, то није никако хтела. И за то се вратила на своје место, али није више гледала на позорницу него је гледала предасе и само је слушала лепу музику која је пратила игру.

На један пут проломи се дворана од тапшања хиљада руку тако бурно да је и млада нехотице морала да дигне главу и да погледа.

— Аха — рече доктор — То је поздрав публике првој играчици. Погледајте, госпођо, то вам је лепа зверка!

Плашљиво погледа млада жена на позорницу. У огромном полукругу лепих девојака играла је госпођица Зебра своју најлепшу соло-игру па је тако страшно играла да је чак госпођа Здравковићка заборавила на њену голишавост и савладавши свој „паланчански стид“ пажљиво пратила целу њену игру, па је на крају и нехотице тапшала рукама као и цела публика кад се завеса спустила.

— Та то није игра — подсмевао се Др. Ђока — то је узвишен спев ногу у ружичастим панталонама!

— Ругај се ти колико хоћеш — рече Емилијан — Она одлично игра. Шта ви мислите, г. мајоре?

— Ја сам, Величанство, још сувише мало балета видео да бих о њима могао имати своје мишљење, али као гимнастичар налазим да ова играчица има ванредну покретљивост у зглавцима.

— О ти прозаични човече — прихвати Др. Ђока — какви те зглавци напали? Та женска игра као да у њеном телу, осем зуба, у опште нема никаквих костију. За то се она и увија као каква змија, што и јесте у ствари.

— Змија? — зачуди се г-ђа Здравковићка. — Она ни мало не изгледа као змија. Ја налазим да је то врло мила девојка, а кад се смеје виде јој се врло лепи, као снег бели зуби!

— Што се девојаштва тиче — рече доктор — ту имате потпуно право. Госпођица Зебра тако је ненина девојка као да још није видела сунца ни месеца, и она још не зна на чем жито расте. А већ што се тиче њених зубића, то су не само два низа бисера него и две врло снажне вилице за жвакање,

и она је са она два низа бисера до сада скрцкала неколико милиона као да су били ораси или лешњици.

— Драго дете, не верујте му ништа — рече Емилијан па устаде. — Он је, од како су га црвењаци бацили у пензију, постао зла жена која само оговара цео свет — и он изађе из ложе.

— Је ли се Краљ-отац наљутио на нас, па отишао? — упита млада жена уплашено.

— Боже сачувај. Он је отишао да између чиновна посети познате госпође у њиховим ложама, а за други чин опет ће доћи к нама.

— А, тако. Онда да се вратимо на наш разговор. Оно с милионима не разумем. Зар је та девојка тако богата?

— На то питање, госпођо, врло је тешко одговорити. Она покадшто нема ни толико пара, колико њеној куварици треба за пијацу, а одмах сутра дан има огрлицу од брилијаната која вреди 2—300.000 франака!

— Ах да, видела сам њену огрлицу! Ако је оно истинско драго камење, онда мора бити да она огрлица кошта страшно много новаца?

— И кошта, јер оно су прави брилијанти. Али то ни мало не смета да их она сутра заложу, и око врата да метне огрлицу од лажног камења, од симили-дијаманата!

— Чудновато је, г. докторе, како Ви већ добро познајете ту играчицу, као да нисте тек јутрос стигли. Изгледа да се и она за вас такође много интересује.

— Она? За мене? Од куда вам то паде на памет?

— Па она је и за време игре, и кад ју је публика изазивала увек само у вас гледала!

— А, тако? — насмеја се доктор. — Ко зна да ди су они ватрени погледи мале Шпањолке били мени намењени, или једном много млађем и много лепшем господину у нашој ложи?

Нехотице зграби млада госпођа свога мужа за руку и страшљиво га погледа у очи.

— Срце моје, немој да си тако детињаста — насмеја се мајор. — Ти заборављаш да је и Dr. Миша с нама...

Младици као да тежак камен паде с груди. Она дубоко уздахну, и врло се радосно смешила на секретара краљевог.

— Није немогућно — рече Миша с угурсуским осмехом — да су се они тицали моје маленкости!

— Чувајте се младићу — рече Dr. Ђока — она лепа мала змија спада у фелу отровних.

— Не бије мене та пушка! — осмехну се Dr. Миша.

Врата од ложе отворише се и један елегантно ливреисан слуга донесе разних послатица на великом послужавнику од сребра, па их стаде служити.

Здравковићка узе сладоледа, господа узеше бонбона и слуге нестале.

— Е то је паметно — рече доктор. — Овај наш стари Господар ништа не заборавља. Пошто нам је прибавио тако много душевног уживања, он се стара и за наше телесно благостање у овој африканској врућини.

— Баш сте Ви, Г. Министре неизлечиво подсмевало — рече младица — кад и балет рачунате у душевна уживања,

— Морам, госпођо, јер данас сви високообразовани људи тврде да је балет веће душевно уживање него драме Шекспирове или музика Бетховенова, јер, веле, праве уметнице у балету, својим ногама боље изражавају најузвишенија људска осећања него и сама Вагнерова дела у којима су све уметности спојене.

У томе тону шалио се доктор даље док се није вратио Емилијан у своју ложу. У предсобљу упитао је свог секретара да ли је оне новце предао у банци?

— Јесам Величанство. Ево признанице!

Емилијан погледа само цифру, стрпа признаницу у џеп, пружи секретару руку, рече му „хвала Мишо“ па онда седе на своје место пришавши доктору „тачно на једну пару“ на што овај одговори „алал му вера“.

— Па како се проведосте, госпођо? Доктор је сигурно као и увек био несносан?...

— На против, Величанство, само...

У том тренутку диже се завеса с позорнице.

Други чин балета отпоче. У њему је госпођица Зебра превазишла саму себе. То беше „колосалан успех“. Цела је публика викала „браво“ и тако дуго френетички аплодирала, да се играчица небројено пута морала појављивати пред завесом да благодари за толике овације.

— Е, господо — рече Емилијан — после оваког успеха ваља ићи иза кулиса да се честита уметници. Ко ће самном?

— Само ја — рече доктор. — Ова два млада господина правиће друштво младој госпођи, ја сам једини коме чак ни кулисе велике опере не могу нахудити!

Један врло захвалан поглед из лепих очију младе мајорице беше награда доктору за те његове речи, јер се она беше љуто препала кад је стари Господар упутио оно питање „господи“ дакле и њеном мужићу. Беше јој хладно око срца да не пође и он „иза кулиса“.

Емилијан беше опазио ефекат који беше његово питање направило, као и онај младин захвални поглед доктору па се само осмехну и упита свог секретара.

— Зар и ти, Мишо, нећеш с нама ?

— Ако Величанство заповеда, поћићу. Иначе волим остати овде да правим друштво госпођи и г. Зравковићу.

— Врло добро, остани ти ту, а ми Ђоко хајдемо!
И њих двојица одоше иза позорнице.

Простор између и иза кулиса беше пун устумараних људи као какав мравињак. Између многобројних радника у прљавим блузама, који су извлачили старе и намештали нове кулисе, или су доносили декорације за трећи чин, налажаху се веће и мање гомилице играчица, а код сваке таке групе по један или по неколико старије, ћелаве госпде у беспрекорном вечерњем оделу у фраковима, сви закићени, сви у живом разговору с играчицама.

— Аха — рече доктор — главна пијаца за живо месо. Штета што ове ћелаве муштерије немају више зуба за овакво тврдо месо !

— Немој тако гласно говорити Ђоко. И ако ти говориш нашки, опет ђаво не спава, може се у овом међународном Вавилону наћи који човек који разуме нашки, па можеш да навучеш себи на врат врло непријатне ствари.

— Дуел? Само би ми то фалило. Срећом ти си ту и г. мајор, готови секунданти.

Емил прође поред читавог низа глумачких облачионица одпоздрављајући на све стране врло милоствиво, јер се цео свет пред њим клањао, док не стиже до облачионице прве соло-играчице. Пред вратима те собе беше једна баба, која пред Емилијаном направи тако дубоко чучање, као што их је правила пре 40 година, када је била и она играчица, отвори врата и рече.

— Наша божанствена с нестрпљењем очекује г. грофа.

Њих двојица уђоше у јелну малу, али врло луксузно намештену собу, у којој беше такав ва-шар да се просто не може описати. Пред једним столом за тоалету, на коме беше пуно најразличнијих боца и теглица, читава аптека за прављење женске лепоте, седела је славна играчица купећи једном четкицом од паперја зној са свога нафрака-ног лица.

— Добро вече, драга Зе! Мој пријатељ и ја, очарани твојом игром, долазимо да ти честитамо на феноменалном успеху. Гле шта сам ти донео! — И Емилијан извади из џепа свога фрака јадну врло елегантну, кадифом превучену кутију, коју јој отворену пружи.

Госпођица Зебра није ни погледала драгоцену белензуку која се блистала из отворене кутије. Она скочи, погледа презриво од главе до пете „њеног“ Краља, па му онда рече уздрхталим гласом:

— Са вама, г. грофе немам ја више никаква посла. Ви сте једно чудовиште, од кога мени никакви поклони не требају. Носите Ви ту белензуку оној лутки што седи у Вашој ложи!

— Ха, ха, ха — насмеја се Емилијан на сав глас, спусти кутију са белензуком на њен сто за тоалету, и заценивши се од смеха паде у једну нв-слоњачу — „но... то је дивота!... Мала Зе је сурев-њива... ха, ха, ха! —

Овај силан, тако природан смех учини да се играчица збуни. Гледала је час у Емила час у доктора не знајући ни шта да мисли ни шта да каже?

— Чујете ви № три! Ви имате отворено, поштено лице. Ви ћете ми истину казати. Ко је она лепа лутка?

— Пре него што приступим питању о лутци, допустите, узвишена богињо Терпсихоро да вам кажем како ни у једној галерији слика на свету нисам видео живљу слику људске страсти од оне коју сте Ви мало час написали вашим дражесним ножицама!

— Тај си комплимент тако лепо изолучио да морам одмах да ти платим. На! — рече госпођица Зебра и притисну староме доктору један бесан пољубац на уста.

— Укус од ананаса — рече доктор облизујући усне.

— Тако, било је слатко је ли? — насмеја се она. — А сад истину на среду. Ко је она млада дама?

— То је ћерка грофа од Бруснице. За то се он сад смеје као луд!

Играчица зину од чуда.

— Природна кћи, хоћу рећи ванбрачна кћи?...

— Неприродних ћерака у опште нема госпођице. Али баш кад она млада дама не би била ни природна ни неприродна кћи његова, за вас нема никакве опасности, јер она тек што се удала за

оног лепог, здравог, и као што сте сигурно изволели приметити врло младог господина, који је са нама у ложи, и са којим се она налази на свадбеном путовању. Оно истина у једној вашој опери пева се „La donna è mobile“ али опет није вероватно да ће ова младица у сред меденог месеца, поред онако красног мужа загледати се у чичу, кога је тако рећи до јуче љубила у руку...

— Златни мој медведе № 3! — викну сад играчица, уштину старог доктора за образ као гвозденим кљештама, па онда хоп-цуп те Емилијану у крило и стаде га бесно љубити „Слатки, добри мој Ми, можеш ли ми опростити? Сам си крив! Што ми ниси казао да имаш одраслу кћер?

— Молим — гунђао је доктор трљајући прстима оно место на образу где га је она вештица уштинула — Молим немојте се ни мало устручавати што другим људима истерујете зазубице!

— Ах пардон, драги мој медведе. Ја сам тако сретна да сам на вас и заборавила. Чекајте, сад ћу ја да зовнем моју другарицу Лолу, она је баш сад слободна. Њен велики кнез је отпутовао. Видићете како је то красна девојка! — и Зебра јурну вратима, али је доктор ухвати за руку.

— Није нужно госпођо... Ни за венеру из Милоса не бих пристао да изгубим с усана овај укус од ананаса!

— Ама, лудице, остави мога пријатеља на миру. Боље погледај шта сам ти донео!

— Шта ме се тичу бриљанти? Ти си мој најслађи брилијант.

У томе уренутку неко закуца на вратима, и један крупан глас се зачу:

— Госпођице Зебра, кроз пет минута дижемо завесу. Јесте ли готови?

— Одмах г. балетмајсторе! — викну она па онда додаде тишим гласом — Ју, тешко мени, ја још нисам готова. Чистите се вас двојица. Само још по један пољубац. Тако. Него је с' чуо чича Министре? Ти си у младости био велики ђаво! —

— Хе, госпођо, за оно што је било... — Заусти доктор да нешто каже, али их она сопствено-ручно изгура из своје собе.

— Права сотона — гунђао је стари медвед, а Емилијан је имао муку да се уздржи од смеја пролазећи кроз онолики свет.

9.

Кад се сврши представа у опери, Емилијан је са својим гостима отишао пешке у велики хотел који је преко пута где им је приредио мали али одабран "супе".

У један час после поноћи младенци замолише Краља-оца за допуштење да се опросте, јер је то за њихове навике било већ и сувише доцкан.

Младенци одоше у свој квартир, а Емилијан и доктор одвезоше се до оне куће на ћошку што је преко пута од Министарства Марине, а којој је аристократски „докејски“ клуб.

У приземном спрату те куће дочекаше их врло елегантно обучене слуге, прихватише њихове горње хаљине, шешире, штапове и рукавице и пратише их уза монументалне степенице до на први спрат где беше много великих и малих, врло високих и са бираном простотом намештених соба за ручавање, за читање, за играње карата. У првим нађоше овде

онде по некога госта који је после позоришта дошао у клуб да супира. Сва та господа поздравише се с Емилијаном врло пријатељски. У читаоници беше само један елегантно обучен господин, али он није читао, него легао онако у фраку и с белом огрлицом на једин диван од црне коже, па спава као топ.

— Јадник — рече — доктор — он је од ове вечне јурњаве мртав уморан, па ипак мора у клуб, макар у њему одмах заспао као заклан.

Тек у првој сали за играње карата нађоше веће друштво госпoде, који бурно поздравише Емилијана.

— Хало Силва! Баш добро дође. Ми смо већ мислили да нећеш ни доћи па нам је било већ досадно!

— Нека ми допусте господа да им представим мога пријатеља и бившег министра... —

Кад је њих представљао Ђоки, само праште најстарија имена њихове велике властеле. Те ово је војвода од Епинака, те ово је гроф од Мармање, те марки од Бреља, све сами потомци крстоноша под Грофридом Буљонским. Али је Ђока одмах видео да на њима није остало ништа од славних предака сем великих имена, и за то је се после неколико измењаних речи с њима осећао се као да је у — талпари.

— За Бога, госпoдо, како сте могли и помислити да ја нећу доћи? — рече Емилијан — После синоћне среће у картама, била ми је кавалирска дужност да дођем. Зар још нема Илирика?

— Наравно да је ту. Има читав сахат како чека на Вас Монсењеру. С нама није хтео ни да почне партију. Где ли се то део?

И сада сви пођоше да траже бившега Краља од Илирије.

И нађоше га где се скљокао у једној дубокој наслоњачи па дрема.

— Хало, Илириче, зар те није стид тако рано да дремаш?

— Е?... шта?... А ти си Силване? Сервус. Добро што си дошао... Малу партију бакара? Е?

— Разуме се — рече Емилијан па даде знак слугама те дворане да спреме све што треба за игру.
— Здраво Илириче! Уморан, хе?

— Нисам... Умирем од досаде... — и човек се диже с очевидним напрезањем из оне сниске и дубоке наслоњаче, као да није младић него старкеља. Беше високог раста, али се држао погрбљен. Због ужасне његове мршавости — кожа и кости! — изгледаше да оне хаљине на њему нису за њега прављене, толико му беху широке. Његово лице са врло правилним цртама беше бледо као у мртваца. Његове велике лепе црне очи лежаху дубоко у очним дупљама, из којих полажаху дубоке кожне боре, које су се зракасто шириле по слепоочницама. Углови његових уста беху окренути на ниже.

— Допусти, Илириче, да ти представим мог најбољег пријатеља међу мојим земљацима!

— Е, мило ми је. Величанство често Вас помиње. Е, мило ми је да Вас и лично познам. И Ви ћете вечерас с нама... е... малу партију?..

— Величанство — заусти доктор да се извини, али га Емилијан тако погледа, да је одмах разумео да треба да прими понуду, и он само рече: — То ће за мене бити велика част!

Док су господа бирала где ће ко да седне,

при чему показаше невероватно много празноверје односно појединих места, Емилијан пришану доктору.

— У мало ниси учинио једну глупост. Немој заборавити да овде мораш изигравати великог господина!

— Невоља је што ја то нисам, него сиромашак пензионар.

— То нико немора да зна. Овде може сваки да игра на колико ко хоће. Ако ми играмо и на хиљадарке, ти можеш играти са појединим златницима.

— Домаћин, који издржава велику породицу, нема ни један златник за бацање.

— Немој бити детињаст. Ти вечерас играш мени за љубав и према томе за мој рачун.

Доктор само слеже раманима, па онда седе и он за карташки сто.

Испрва су сви играчи играли на врло скромне улоге. Уз то су се сви шалили и причали веселе анегдоте. Мало по мало улози постојаху већи а разговор све мањи. Благајник клуба морао је све чешће да трчи на касу да мења велике банкноте у златнике. Пред сваким играчем беше већа или мања гомила злата, тако да поједини златници докторови и њему самом изгледаху смешни, али он се добро чувао да се не занесе игром, јер је тачно знао колико има у џепу, а знао је да му Емилијан не може пред оноликим људима узајмљивати новаца. У осталом остали играчи који су се испочетка смешкали на његове поједине наполеондоре, беху га већ сасвим заборавили, јер су се сад сви коцкали у врло велике суме. Доктор сад није ни пазио на саму игру. За њега сад беху лица разних играча много инте-

ресантнија студија. Већина играча беше постала врло нервозна. Радост, брига, срџба, погруженост, нада, читаве скале, читави спектруми најразличнијих осећања могаху се прочитати на њиховим лицима. Оба бивша Краља играху у страховите суме, али док је Илирик, који је непрестано добијао, играо грчевито, дотле лице Емилијаново беше мирно као да је од хладног мрамора. Пред њим беше гомила злата као хлебац од килограма. Седећи као каква статуа мирно, он само засече шаком позамашну кришку од тог златног тајина, па је само гурне на средину стола. Кад је, и ако ретко, и он добио, морао је његов партнер да броји колико има да му плати, јер Емилијан није никад бројао шта улаже. Изгледало је да је њему апсолутно све једно добијао или губио. За све играче беше јасно као дан да он вечерас само за то игра да Илирик поврати што је јуче изгубио, само на „један пристојан начин“. Остали играчи нису могли да сасвим сакрију своје дивљење.

— Силва игра као прави кавалир!

— Он је одиста велики господин у сваком погледу! — Чак Илирија није могла да се уздржи од уздаха:

— Силва, ти си одиста величанствен!

Емилијан се чинио да ништа не чује. Он је мирно играо даље.

Срећа у тој игри беше врло променљива. Најзад беше Илирик повратио целу суму коју беше синоћ проиграо.

Емилијан устаде.

— Налазим, господо, да је за данас доста. Ето је већ врло доцкан. Господа морају већ бити уморна!

Сви ћуте и гледају у Илирију.

— Е... Силва... и сувише великодушно... Скоро увреда... Ми нисмо бакали који у Монте Карлу сецују по пет франака док не „зараде“ дневни трошак, или док не поврате излубљених пет наполеона па да онда беже безобзирце. Ми смо кавалери... Е?

— Ни у сну ми неби могло пасти на памет да хоћу ма кога да вређам, а најмање тебе Илириче. Једини ми је разлог за устајање одиста умор. Али, ако господа хоће још да играмо, ја никада никакву игру нисам квариио — рече Емилијан па опет седе на своје место.

— Браво Силва! ... — Захори се са свију страна.

— Е?... Врло лепо... Е?... Али Силва има право... Управо треба и ми да се одморимо. За то предлог: да играмо још, али само дотле, док сказаљке на оном часовнику на зиду покажу да је пет. У пет часова престаје игра, па ма како она стајала... Е?

— Прима се — рекоше сви играчи.

Игра се настави.

Слуге послуживаху разним ђаконијама, послас-тицама, разним пићем. Играчи, не скидајући очију са својих карата пружају руке, узимљу што дочепају негледимице са послужавника, једу или пију и не знајући шта, пале цигарету за цигаретом, али заборављају да пуше и бацају угашене цигарете на велике тањире од месинга, на којима беху већ читави брежуљци начетих цигарета, или немајући каде да погледају где су те „пепелнице“ бацају их право на зелену чоху, којом играчки сто беше застрвен, и на коме сада беше свакојаког мурдарлука про-

сутог вина, ликера, мрве и загрижена парчета од колача. Нико то сад није видео, а слуге не смеду ни прићи да им они што губе не довичу „даље баксузе“. Сви су играли са толико страсти да нису ништа ни видели ни чули. Та игра изгледаше као борба на живот или смрт,

Карташка „срећа“ беше опет преврнула. Емилијан добијаше огромне суме. Сви су други губили.

Доктор је посматрао очајање на лицима оних што губе.

Илирик беше изгубио не само све што вечерас беше добио, него још толико свога новца. Он беше тако сломљен и тако исцрпан, да је при сваком новом дељењу карата жудно погледао на дуварски часовник.

Најаад куцну пет часова, спас из пакла...

— Пет часова, е? — рече Илирик па устаде.

Сви играчи устадоше са својих места.

— Разуме се по себи — рече Емилијан — да сутра стојим господи на расположењу — па показа благајнику гомилу злата коју беше добио. Благајник сручи све на један сребрн послужавник, однесе и у место метала донесе и предаде сретном играчу читав свежањ хиљадарака од хартије.

Равнодушно стрпа Емилијан онај свежањ у џеп, баци једну хиљадарку на послужавник са речима: „за послугу“.

— Како, е, Силва? Како „сутра“? Зар није већ данас? Е?

— Право кажеш — насмеја се Емилијан — Већ је свануло. Дакле; вечерас!

Сви се насмејаше, али тај смех беше усиљен,

При растанку сви су били ванредно љубазни али је доктор у многим очима видео страшну мржњу.

Кад сиђоше доле Емилијан рече импозантно-ме вратару „моја кола“ па стаде навлачити горњи капут.

Вратар истрча напоље па стенторским гласом викну:

— Кола господина грофа од Бруснице!

— Шта велиш, Ђоко — упита Емилијан навлачећи рукавице — како ти се допало у нашем-Клубу?

— Дивно! — одговори доктор па онда додаде на силванском језику — Прави пакао!

Емилијан се уморно смешкао.

Седоше обојица у елегантни купе, који одмах одјури.

Управо Емилијан није сео него се срушио на своме месту, гледајући укочено преда се, и не говорећи ни речи.

— Хм, — гунђа доктор за свој рачун — Тако дакле изгледају људи који имају среће у картама!

— Ах... остави ме на миру! —

— А, гле, у мал' не заборавих. Ево ти што сам ја за твој рачун добио — и доктор му пружи неколико златника.

— Немој правити глупости Ђоко.

— Молим те, узми. Изгореше ми руке од тих ђавољих пара. На.

— Подај их кочијашу и ћирици кад сиђемо — и он потону поново у своје тешке мисли.

Доктор спусти један прозор колски. Свеж јутарњи ваздух јурну у кола. Он га је дубоко удисао.

— Да дивнога јутра! Ала ће вредни људи, који су се сву ноћ одмарали, јутрос весело да раде!...

Емилијан не рече ни речи више док се кола не зауставише пред његовом палатицом у јелисејским пољима. Ту је скочио из кола, пружио Ђоки руку, рекао му „Спавај мирно“ па отрча уза стубе.

Доктор је понајлак изашао из кола, поделио је што је добио у клубу подједнако кочијашу и ћирици, јер су обојица дреждали сву ноћ чекајући их пред клубом, па онда оде у своју собу, седе на један фотељ па се и он замисли.

— Могу ли, Превасходство, помоћи при свлачењу — рече слуга који је дуго ћутећи чекао његове заповести.

— Ах, ви сте? Хвала, не треба ми ништа. Идите да спавате.

Слуга се дубоко поклони па оде.

Доктор се опет замисли.

— Господе Боже, шта се направи од оног дивног човека?! Та он је на најбољем путу да постанек Илирик II-ги, он, који је имао тако узвишен задатак да усрећи неколико милиона људи, он је постао сладострасник који је сам себи терет... Тхе, шта ћеш?... Сваки је човек човек ковач своје среће... Он мисли да човек у опште може само вечно да ужива, он и не слути шта је право уживање у животу... Та већ он ће се најзад и сам уверити куда га овакав живот води, али ће онда бити доцкан да почне нов живот...

Он узбуђено скочи са столице и поче да хода по соби.

Кад је у том ходању случајно погледао спремну постељу он као да за тренутак помисли да се скине

па да легне, али брзо одмахну руком као да одбије ту мисао, заврну електричну светлост, загрну тешке завесе са прозора, расклопи прозорска крила, и сунчани зраци јурнуше у собу. Сунце се баш беше родило.

— Ко ће сада да спава? Душа ми је сада узбуркана да не бих могао ока заклопити. Да покушам макар што радити. То ће ме стишати . . .

И он отвори свој путнички сандук па стаде по њему претурати. Вадио је са дна некакве свежње хартија, читао је наслове на њима, и бацао их на траг у скрињу, док не наиђе на везане корице на којима је био наслов „Узроци опадања монархијског принципа у свету. Прилози за психологију модерних краљева“.

— Ха! Ту имам данас нешто ново да запишем! —

И он узе те корице под леву мишку, закључа свој ковчег, па пође кроз салон у Емилијанов кабинет размишљајући.

— Најзад ћу и ја моћи да пишем на онаком столу, какав сам желео да имам целог живота, па га не доживех. Ала ће се тај сто пун љубавних писама и берзанских извештаја зачудити кад осети шта ће данас на њему да се пише!

Из ових мисли тргоше га некакви необични гласови.

— Буди Бог снама, то као да неко јеца у краљевој соби за рад? Шта то може бити?

Доктор пажљиво одшкрину врата од кабинета, па остаде на прагу као закован.

Цео патос беше покривен разбацаним хиљдаркама. Очеvidно беше Емилијан у тренутку када

се згадио на самога себе, бацио од себе целу своју „зараду“ те пробденисане ноћи.

Он сам, некадашња сила од човека, страх и трепет свију политичких шићарџија и свију подземних политичких кртица, лежао је са горњим делом свога трупа на свом столу за писање, и плакао је, не, јецао је као слаба жена у хистеричком нападу.

Шта се догодило?

Емилијан, кад је устрчао уза стубе, пије отишао да спава него у свој кабинет и срушио се у наслоњачу пред столом за писање; он је дисао тако тешко као човек који добија запаљење плућне марамице, па за сваки удисај осети као да га ножеви боду у груди. Он здера са себе оковратник и огрлицу и раздрљи кошуљу на грудима не би ли лакше дисао, али му то не поможе. Свака хаљина на њему беше му постала тешка. Он поче не да их скида, него да их кида са себе, као да су у пламену. Здравши фрак са себе он виде како из џепа испаде онај свежан хиљадарака. Он га бесно зграби и тако силно тресну о земљу, да су се оне велике банке разлетиле по целом патосу. Та га је гуја уједала својим отровним зубима, њу ваља згазити, њој ваља главу размрскати... Тако... Као да му је лакше. Он лакше дише.. Још мало, па ће се моћи мислити... Да, да, треба један пут озбиљно и хладно размислити о целој „ситуацији“. Полако, да идемо редом. Најпре она страшна ноћ у очи абдикације... Како су га паметно световали они мудри људи... Како је величанствен био онај старац кад је клекао пред њега и кад га је преклињао да не упропасти и себе и сина и земљу коју му је Бог поверио као аманет... Камо лепа срећа да га је послушао... Али

он је све жртвовао за једну фикс-идеју: За *приватну* срећу... Није прошло ни неколико часова после субоносног корака, он је за њ скупо платио. Жена ради које је бацио круну, са гнушањем га је одбаћила од себе, предпоставила је да се отрује него усрећава човека за кога нема ништа свето на овоме свету... Лепо је почела његова приватна срећа... Цео остатак живота лежао је пред њим као сахара, недогледна пустиња врелога песка, на којој ни биље не може да вегетује а камо ли човек да живи... Бежи, бежи, ма куд, само даље од те јаре, која бије из земље, из усијаног песка, као из какве паклене пећи, коју ни машта Дантеова није могла очајнију замислити... Али куда? Тамо, у свежину која ћарлија између црног и мраморног мора, тамо где се зелене кипариси и кедри ливански... И отишао је, и лутао је месецима, али нигде није могао побећи од оне паклене ватре, јер је она била у његовим грудима... Царски дочеци који су му приређивани само су више распаљивали тај огањ у коме му је душа сагоревала, а кад је побегао чак на Христов гроб, и тамо су сипали кључало уље у његову рану... Бежи, бежи даље... Та свежина приморја, то зеленило кедрова ливанских била је само *Fata morgana*, који се привиђа сваком путнику кроз пустињу, који већ издише од жеђи... Бежи, али куда? Како куда? У нови Вавилон, у нову Содому и Гомору, у варош, где и бивши Краљ може да потоне у милионе, где и он може да заборави све што је било, где ће моћи побећи од оних који га знају, где ће иајзад наћи оно због чега је и себе и толики свет унесрећио, приватну срећу... Бар друге половине живота да се наужива свега онога за чим је на престолу прижељ-

кивао. Ништа не мари... И понижења... и срамоте, само дај да се ужива са десет атмосфера... да се напијеш лете, тога млека заборави... Ах да... Млеко је одиста слатко. И није само слатко него је и најбоља храна људска. Па опет, како се оно зваше она болест у бубрезима људским, код које болесник несме месецима ништа друго да једе и да пије, него само млеко? И зар одиста *слатко* млеко може толико да досади болеснику да се маша за револвер, да претпоставља смрт, него да се излечи тим *слатким* млеком? Шта му је онда казао кнез Ламондо? Да завиди својим надничарима кад их гледа како слатко једу сува хлеба и лука, јер он, кад седне за своју милионарску трпезу не може ни да окуси ништа од најскупљих ђаконија, јер није никада гладан. Кажу људи да без рада нема уживања, да без умора нема слаткога сна и одмора..... Па добро, ето ја сам 24 часа непрекидно на ногама и за то време нисам себи допустио ни један тренутак одмора, трчао сам из једног узбуђења у друго, из берзе тотализатеру, одатле иза кулиса, одатле у карташку пећину где сам ужасне суме добио зар још нисам уморан, зар још нисам стекао право да проспавам барем сахат два? За што бежи сан од мене? За што бегам од постеље као да је од саме жеравице направљена? Шта хоћу ја? Шта ми фали још? Цео свет каже да сам ја данас први кавалир међ овом древном и богатом властелом једне хиљадугодишње културне државе, и одиста сам ја већи господин од многих међу њима. Лепих жена могу имати колико хоћу, и колико мојих познаника мени данас завиде што је моја метреса елегантнија од свију њихових! Моја је палата ризница свију у-

метности, у мојој штали су најлепши пунокрвни коњи, у моме подруму има вина које ни Ротшилд нема, мој кувар је уметник који од самих јаја уме да направи 250 разних јела — за што синоћ идем у механу и поручујем ручак за људе који нису гладни, за што не једем и не пијем, зашто не уживам, за што нисам срећан, кад имам све што треба за ону тако скупо плаћену приватну срећу? Хоћеш да ти кажем за што? За то што немам циља у животу, за то што живот без икаквог задатка нема никаквог смисла...

И овде се заплакао као мало дете, па је онда почео гласно да јеца као хистерична жена, гушећи се као да га је некакав грч ухватио.

Доктор је мирно стајао као укопан. Чекао је да прође та криза, па да му приђе. Али кад виде како Емилијан у оном грчевитом јецању извуче једну фијоку из свога стола, па зграби у њој један револвер, он у три скока беше крај њега и оте му револвер из руке.

— Поред свију твојих махна — рече доктор хладно — до сад ниси био кукавица. А ово би био кукавичлук. Тиме се не лечи твоја болест — и он стрпа револвер у свој џеп.

Емилијан диже главу и погледа доктора тако очајним погледом, да се Ђоки кожа најежила.

— Имаш право, ја сам болестан. Што ми не препишеш какав лек докторе? Дај ми твој рецепт?

— Ево ти га. Он се састоји из једне једине речи: *Рад*. У раду је једина права срећа живота — рече доктор с убеђењем.

— Какав рад? Та ја нисам ништа љуцки научио... —

— Није тако. Ти си добар официр. Поред свега чега си се одрекао, само да би могао имати част, да се афишираш са г-ђицом Зебром, и да оном бедном раскраљу од Илирије извучеш последњу крајцару из џепа, ти се још водиш у ранглисти наше војске као активни ђенерал. Спакуј одмах твоју ђенералску униформу у путнички сандук, узми први брзи воз за исток, одјури у Сингидунум, обуци се као ђенерал, припаши знак службености и јави се Министру војном твога сина на дужност. Ниси хтео више да будеш Краљ. Добро. Али шта мислиш да би један савестан ђенерал, који би поред тога чина, имао и ауторитет једног бившег Краља, могао учинити за једну младу војску?

Емилијан скочи.

— Зар одиста мислиш?

— Оно, ја нисам сигуран, да ли ћеш ти имати довољно дурашности да једну такву мисију изведеш до краја. Тако исто ја не заборавањам на непријатеље твоје личне, твога дома и наше отаџбине, који ће све на свету покушати да ти осујете и тај први задатак живота. Али ће њима требати неколико година да те понова сруше, и ако ти за то време будеш савесно и приљежно радио, ти ћеш нам створити такву војску, да ћемо се моћи бранити, и да наши силни непријатељи неће моћи нама поткусуривати своје велике рачуне. Једно ти само могу рећи сигурно, да би на тај начин имао за што даље живети, а баш ако би те непријатељи најзад смакли, ипак би имао још радости у животу, и умирући знао би да ниси за бадава живео. За то ти и опет само ово могу рећи: На дужност, у фронт!

* * *

И Величанство је ступило у фронт!

И бивши Краљ служио је три године у војсци свога сина и своје отаџбине, и то служио је тако савесно и тако неуморно, као да није ђенерал и Краљев отац, него као да је најмлађи потпоручник, чија каријера зависи од ревносне службе.

Угледајући се на Команданта активне војске цео официрски кор, који под њим беше постао као једна породица, радио је тако исто савесно и неуморно.

За те три године положен је тако солидан темељ силванској војсци, да га никакве доцније погрешке нису могле уздрмати.

Чак и кад је зла срећа Емилова учинила да он не доживи сјајне плодове тога рада, него да пре-свисне од неблагодарности свог јединца, чак и кад је Емил дочекао црну судбину Краља Лира — ни то није било у стању спречити даље напредовање и развијање силванске војске.

Емилови официри наставили су његов рад у војсци, и за десет година тога рада створили су војску, која је била у стању не само да брани отаџбину и од најсилнијих њених непријатеља, него и да победи њеног вековног непријатеља, да помогне срушити једно велико царство, и да створи нову Силванију, два пута толику, колика беше Емилова, и напреднију него што беше икада.

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Књижевним огласом од 6. Новембра о. г. којим смо отворили претплату на ову књигу, одредили смо јој рок до 15-ог Децембра. Чекали смо преко тога рока још 5 дана, и онда смо закључили претплату и наштампали књигу. До тога рока добили смо претплату и имена претплатника за њих 572, што са поруџбинама износи 713 егземплара. Пошто су неки скупљачи задржали свој провизион у новцу, а други су претпоставили да га добију у књигама, то је за ове скупљаче одвојено 30 егземплара. И тако је од првог издања ове приповетке заузето 743 егземплара.

Имена претплатника која стигну после прве експедиције, биће наштампана у евентуалном другом издању ове књиге, али сама књига послаће им се одмах, јер имамо нешто резерве у књигама,

Као што смо у позиву на претплату огласили дућанска је цена књизи већа од претплатне за половину: Цена је наштампана на корицама.

Имена претплатника, која су стигла у одређеном року, штампају се овде:

* * *

Аранђеловац. — *Скупљач*: Божа Ј. Јокановић, свештеник. — Милан Бранковић, срески начелник; Светислав Јанковић; Драгиша Н. Лазаревић, срески писар; Јеремија Станковић, срески писар; Михаиловић, окружни шумар; Петар Марић, надзорник бање; Петар Милосављевић, учитељ; Чедо Томић, порезник; Веља Миловановић, дијурниста и Чедомир Ђорђевић, трговац,

Београд. — а) *прејшћлашћли се код наше администрације*: — Аца Марковић, књиговођа; Јаков С. Коен, трговац; Исак С. Леви, трговац (4 егземпл.); Петар Кики, банкар; Живко Леоновић, трговац; Милован Миленковић, трговац; Коста Јездић, адвокат; Стева Тодоровић, академик; госпођа Марта Вучковићка; Љубомир Н. Христић

пуковник у пензији; Андра Ђорђевић, држ. савет. у пенз. 10 егземплара; Павле Поповић, професор Универзитета; Др. Милорад З. Јовичић 2 егземплара; Академак Ђока Павловић, председник касације у пенз.; Петар Срејић, изв. посланик пуномоћни министар у пенз.; Анта Богичевић, ђенерал и председник држ. савета у пенз.; Стеван К. Костић, апотекар у Алексинцу; — Миливој Филиповић, учитељ у Добрињу; — Јанко Васиљевић, мајор, Прокупље; — Вучко К. Ђорђевић, државни саветник; Гргур Миловановић, држ. саветник у пенз. 2 егземплара; Живојин Жикић трговац, Крушевац; — Богосав Ненадовић, трговац, Крушевац; — Крсман Ђирић, трговац, Крушевац; — Коста Др. Ризнић, трговац 10 егземплара; Љуба Матић, професор у Шапцу; — Александар З. Јовичић, инспектор Мин. Нар. Привреде у пенз., Минхен; — Аксентије Аксентијевић, рентнијер, 5 егземплара; Љубомир Павловић, пешад. потпуковник, Пирот; — Никола К. Цукић, чиновник; Др. Давид Алкалај, адвокат; Тихомир Славковић, келнер; Гена Кон, књијар 30 егземплара; — С. Б. Цвијановић, књијар 50 егземплара — Др. Андра Николић, лекар; Санит. потпуковник Др. Петар Николић, оператор, *Скојље*; — Лука Красавац, општ. писар *Гричара* (ср. подрин.) — Благоје Стојковић, благајник; Београд. —

б) *Прејшлайили се код Г. Тоше Појовића, вишег чиновника у пензији:* Тоша Поповић, виши чиновн. у пенз. Јанко Поповић, бакалин; Димитрије Ђорђевић, рентније; Александар Јанковић, архитект; госпођа Јелена Стојановићка; Драгиша Матејић, извозник; Ђока Марјановић, трговац; Миливоје Мрцајловић, царпник; Ставимиr Даничић, чиновник; Михаило Буђевац, марвени лекар; Артур Гасо, индустријалац; Франц Вингерг, чиновник; Драгољуб Весовић, чиновник; Светозар Ђурић, вicedиректор клинике; Милан И. Сокић, трговац; Милоје Живановић; Радомир Мусић; Угрен Јоксимовић, трговац; Антоније Манојловић, трговац; Петар Панић, трговац; Живко Милановић, трговац; Јоца Филиповић, трговац; Мика Трајковић, трговац.

в) *Прејшлайили се код Веље П. Ђорђевића, писара болнице за думевне болести:* Г-ђица Магдалена—Лала Тутуновићева; Др. Душан Ив. Стојмировић, примаријус болнице за д. б.; Др. Ђорђе Шајновић, лекар. помоћник б. з. д. б.; Лука В. Суботић, студент медицине; Сима Тутуновић, економ б. з. е. б.; Сретен Петровић, главни болничар б. з. д. б.; Милосав Глушчевић, кувар б. з. д. б.; Ранко Марковић; Милорад Мартиновић и Милутин Станисављевић болничари б. з. д. б.; Коста Нусковић казанија.

г) *Прејшлайили се код Мил. Вукићевића, главног секретара у државном савету;* Државни саветници; Живан Живановић, Добра Ружић, Ђ. Несторовић, Милош Пауно-

вић, Милутин Марковић, Глав. Секретар Милан Вукићевић, секретар Коста Радовановић.

Ст. Бар. — Нико Ј. Дебеља, председник општине, 3 егземплара.

Битољ. — Владимир Тодоровић, мајор XVI. пука.

Богатић. — Др. Душан Радаковић, срески лекар; Милутин Ст. Савовић, учитељ.

Босан. Шамац. — Димитрије Димитријевић, свештеник; Јоцо Димитријевић, трговац; Живан Малић, трг. и Јован Станојевић, трговац.

Буда-пешта. — Г. Јован Д. Миланковић, генерални консул, 5 егземплара; Раја С. Поповић, трговац.

Врање. — Јанко Стајић, трговац.

Вел.-Крсна. (окр. смедеревски). — *Скуљач*: Војислав Н. Крупежевић, свештеник; Др. Драг. Радишић, лекар из Азање; Бран. К. Цветковић, свешт. из Селевца; Лазар Миливојевић и Драгољуб Бранковић, тргов. из Кусадка; Душан Симић, учитељ; Љуба Гајић, рез. капетан; Јован Давидовић, трговац; Станисаз Спасић, економ; Љубомир Машић, економ и Војислав Н. Крупежевић, свештеник из Вел.-Крсне.

Гостивар. — Претплатили се код Др. Душана Кошше: Душан Х. Јовановић, мајор; Рад. Г. Старчевић, мајор; Стеван Кујунџић, пешад. капетан I. класе, — сви из XIII. пеш. пука.

Долова. — Миле Новаковић, учитељ, скупио 12 претплатника.

Жагубица. — *Скуљач*: Божидар Н. Донић, учитељ; Јаков Лучић, учитељ; Душан Стојановић, учитељ; Александар Рибарац, поштар; Илија Ст. Ђорђевић, трг.; Тома Јовановић, писар; Миладин Лазаревић, свешт.; Бож. Н. Донић, учитељ; Милева Милојковићка, учитељица.

Јагодина. — *Скуљач*: Јован Чолић, професор гимназије; Јован Чолић, професор; Др. Јовичић, супленат; Д. Поповић, супленат; Рад. Милићевићева, М. Андрејевић, Ср. Стевановић, Д. Вукићевић, Ст. Петровић, Р. Марковић, М. Миљковић, Св. Радојевић, ученици VI. разреда; М. Брада новић, В. Стојановић, Б. Лукић и Даринка Петровићева, ученици V. раз. гимназије.

Кичево. — *Скуљач*: Др. Душан Кошша, сан. капетан — Стеван Кујунџић, пеш. капетан; Коста Миловановић, пешад. п.поручник; Лазар Миловановић, п.поручник и Антоније Марковић, поручник, сва три у XIII. пеш. пуку,

Књажевац. — Сава М. Ђукић, адвокат, 3 егземпл.

Крагујевац. — Никола Крупежевић, прота, 2 егземплара; Милош Радовановић, артиљ. капетан; Сава Миловановић, судија; Љуба Сарачевић, трговац; Јанићије Красојевић, писар првост. суда.

Крушевац. — Милан М. Томић, професор, претплатно је 50 егземплара — Душан Кедровић, апотекар.

Кучево. — *Скуљач*: Иван Николић, прота; Витомир Момировић, економ; Бранислав Обраовић, трговац; Милан Јоцић, свештеник, Нересница: Милева А. Пантићка, учитељица; Цвета Др. Петковићка, учитељица; Душан Милутиновић, кафеџија; Милан Јанковић, срески начелник; Драгутин Томић, апотекар; Милутин Рајић, општ. деловођа; Милоје М. Милосављевић, механџија.

Лесковац. — Сава Комненовић, прота, 4 егземплара; Влада Поповић, управник фабрике кудељне.

Лозница. — *Скуљач*: Бранко П. Николић, лекар, помоћник; Др. Живан Јашић, Софра Тодоровић, апотекар; Селимир Панић, адвокат; Коста Тодоровић, пешад. мајор; Лаза Пантелић, кројач; Јова Катин, индустријалац; Бранко П. Николић, лекар, помоћник; Јован Самокресовић, управник Бање Ковиљаче.

Ниш. — Г. Др. Петковић. —

Скуљач: савитетски капетан Др. Душан Копша; Арсеније Гавровић, војни марвени лекар; Милан Ђорђевић, коњички капетан; Сава Смиљанић, коњички потпоручник; Момчило Петровић, коњички поручник; Светислав Костић, поручник; Велимир Раносовић, коњички потпоручник; Алекса Танкосић, пешад. мајор, Врање. — Јован Југовић, ејдењ. капетан. — Миљко Поповић, помоћник ком. дивизије, Скопље. — Јован Вранеш, пеш. капетан I. класе, Прокупље. — Михаило Шулиц, војн. марв. лекар. — Алекса Цветковић, деловођа општине Копривничке, Гречац. — Милоје Стевановић, председник општине, Гречац. — Ђорђе Поповић, свештеник из Аз-Брезнице. — Драгутин Петровић, трговац. — Јевтимије Танацковић, Прокупље. — Добросав Стојковић, учитељ из Тешице. — Стеван Поповић, свештеник из Александрава. — Петар Марковић, деловођа општ. Петровачке, Батушница. — Тодор Јовановић, деловођа општ. Бакуске, Прокупље. — Јован Сарић, председник општ. Бакуске. — Милан Киковић, деловођа општ. Аз-Брезничке. — Војислав Ђировић, писар срески, Прокупље. — Влајко Милојевић, деловођа општ. Прокупље. — Михаило Вељковић, писар I. класе. -- Аврам Драгојловић, пешад. мајор, Прокупље. — Глигорије Цаковић, деловођа општине Малчанске. — Тихомир Самуровић, писар I. кл. правобран. одељ. мин. финансија. — Светислав Окановић, дрогериста, Београд. —

Др. Павле Јевтић, управник држав. болнице: 30 егземплара. — Сан. капетан I. кл. Др. Милутин Копша: 12 егземплара.

Паланка. — Др. Ставра Атанасијевић.

Радовиште. — *Скуљач*: Г. Никола Касапић, школски надзорник; Бранислав Манојловић, учитељ; Владимир

Мирковић, потпоручник; Вукосав Радишић, поручник; Димитрије Вукић, кондуктер; Драгољуб Генић, званичник; Др. Стојнић, санитетски капетан; Драгомир Недић, капетан I. класе; Јован М. Леко, поручник; Миленко Јовановић, потпоручник; Милован Марковић, учитељ-поручник; Милојко Чарапић, поручник; Михаило Брдарих, богослов п. поручник; Петар Димитријевић, капетан; Сима Милојковић, благајник потпоручник; Стојан Поцовић, потпуковник; Тома Вукотић, студент филозофије.

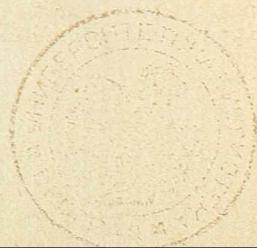
Сент-Андреја. — Др. Никола Игњатовић, адвокат.

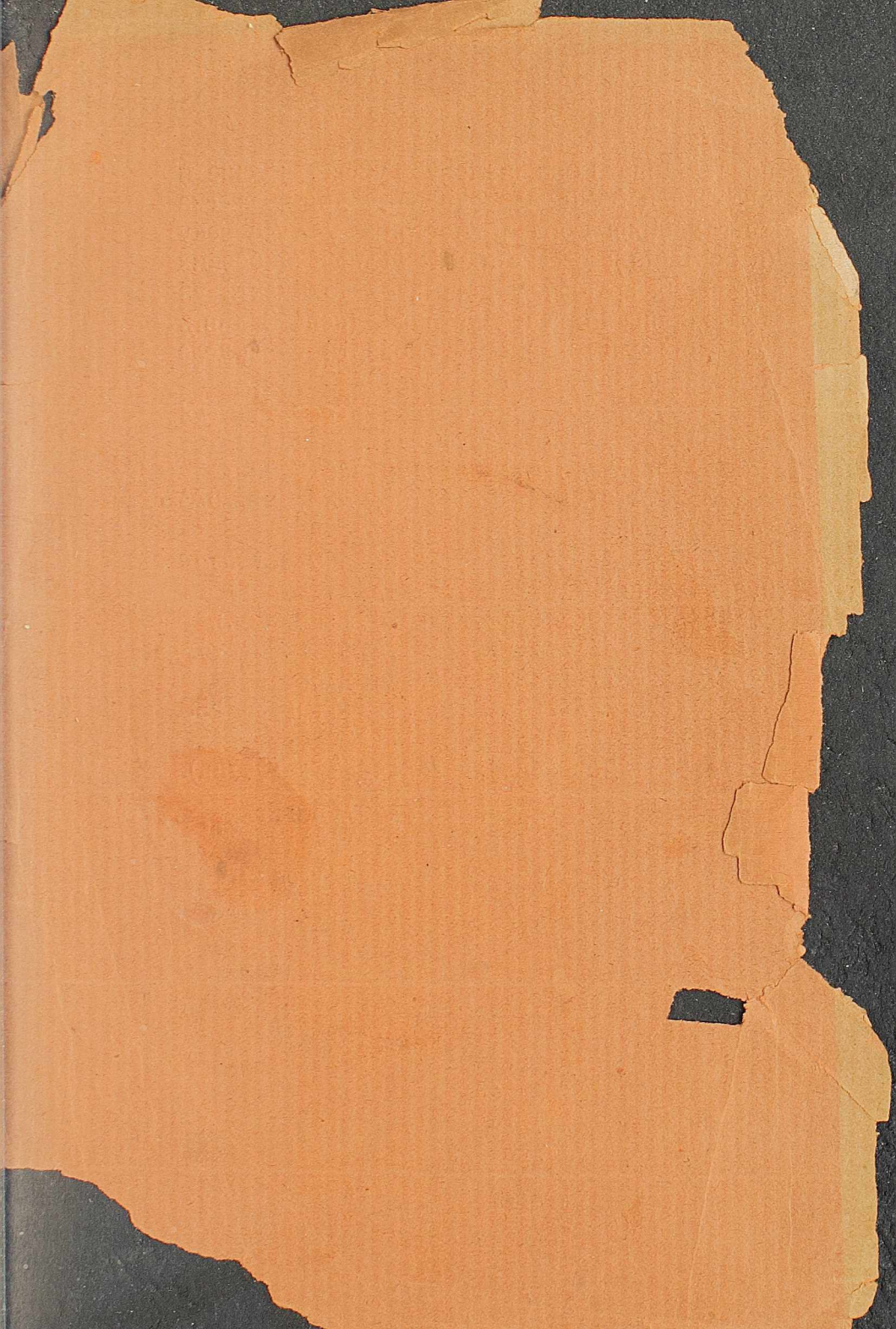
Сомбор. *Скуљачи:* *Госпођа Даринка и Коста Гергијевић,* благајник привредне штедионице; Томић Паја књиговођа; Влада Грујић, трговац; Никола Летић, професор; Радивој Ковачић, трговац; Љубиша Паланачкв, трговац; Паја Коњовић, ум. рачуновођа; Милан Станишић, трговац; Душан Грујић, трговац; Кузман Бикар, подузетник; Војислав Гергуров, трговац; Стеван Михајловић, апотекар, Самко Вујић, апотекар; Мр. Дим. П. Стојшић, апотекар; Коста Топаловић трговац, Стеван Макарин трг.; Влада Вукичевић, трговац; Бура Раџић, трговац; Др. Бура Николић, адвокат 2 еземплара; Стеван Уторник, ум. званичник; Стеван Купусаревић, парох; Д. Ж. Коњовић трговац; Коста Долић, трговац; Милан Опанчарев, трговац; Борђе Пајтић, трговац; Коста Панић, трговац; Витомир Баић, трговац; Атанасије Бугарски, трговац; Стеван Григоријевић, званичник; Др. Лазар Радишић, сенатор; Борђд Цвеић, учитељ; Петар Лалашевић, учитељ; Др. Марко Гергуров, пред. сих. стола; Јоца Поповић надпоручник; Милан Гергуров старији мерник; Мирко Поповић, рачунарски саветник; Јован Мандић, учитељ; Велимир Чонић управитељ основн. школе; Павле Тузин управник препарандије; Коста Стојачић професор, Мирко Теодоровић мерник, Никола Капетановић званичник, Живко Терзин, учитељ, Милутин Гавриловић, свештеник, Др. Коста Поповић, бележник; Борђе Гергуров, трговац; Др. Давид Коњовић посланик, Др. Ненад Бугарски адвокат, Др. Јоца Лаловић адвокат, Светозар Душавић, гостионичар, Петар Апостоловић књиговођа, Миливој Грујић званичник, Мирко Опанчарев званичник, Госпођица Живанка Илкић, Светислав Берић професор, Марко Грујић званичник, Божидар Борђешки професор, Ненад Вукичевић, професор, Никола Маширевић књиговођа, Исидор Новаковић упр. штедион., Јован Матић, гл. књиговођа, Владимир Кронић, књиговођа; Др. Емилијан Григоријевић лечник, Г-ђица Верица Бугарски; Бурица Вуић, ум. званичник; Пера Коњевић, рачуновођа; Стеван Бикар, званичник; Коновић Душан, молер; Бошко Вукичевић, сир. отац; Бура Брановачки, подузетник; Стеван Гергуров, трг.; Милан Раић, касапин; Трива Кронић, трговац; Димитрије Бокшан, парох; Д-р. Бранке

Маширевић, адвокат; Захарија Г. Стојковнћ, тргов.; Данило Гергуров, трговац; Петар Грађански, мерник; Милан А. Антић, трговац; Милан Јовандић; Ђорђе Еремин, подкапетан; Степа Кронић, гостионичар; Степа пл. Стратимировић, катихета; Лазар Чилочачки, грађ. подузичач; Ника Ковачић, кројач; Војин Ердѣлановић, трговац; Васа Гајин, касарин; Душан Темеринац, професор; Сима Павков, ратар; Стеван Ползовић, велепоседник; Др. Стеван Максимовић, велепоседник; Јован Благојевић, упр. виш. дев. школе; Д-р. Мирослав Лукић, лечник; Ђ Цвејановић, професор; Александер Коњовић, поседник; Д-р. Радвој Симоновић, лечник; Ђорђе Арадски, званичник. Златоје Теодоровић, трг.; Милан Бранков, трг.; Коста Георгијевић, благајник.

Цетиње. — *Скуљач:* командир *Димитрије И. Хајдуковић*, управитељ војних оружница: Перо Ј, Почек, Филип Ђ. Лопичић, Бура Боновић, Вуко Поповић, Митар Пејовић, Богдан Радовић, Радоје Делибашић, Милић Јововић, Крсто Змијановић, Пеко Бурашковић, Крсто Стјепчевић, Никола Стјепчевић, Митар Бурашковић, Војо П. Хајдуковић, Петар Булатовић, Драго Хајдуковић, Мило Лековић, Михајло Бабовић, Гавро Николић, Вaso Мартиновић, Петар Бурашковић, Јован Вујовић, Арееније Гаговић, Стеван Рајковић, Петар Докнић, Живко Мартиновић, Милоња Долетић, Ратислав Д. Ђукић, Момчило М. Лазаревић, *Скуљач:* Перо Милошев Почек секретар Мин. Фин. и Грађевина, Јоко Савов Иваншевић, руковалац депоа поштанских вриједности, Бошко М. Думовић, учитељ: Томо Поповић, књиговођа држ. глав. рачуноводства; Миливоје Новичић, секретар мин. фин. и грађевина, Саво Н. Радуловић, дијурниста мин. фин. и грађевина, Павле Д. Калуђеровић, богослов; Перо Милошев Почек, секретар мин. фин. и грађевина.

Поруџбине. — Марко Вулетић, трг., Београд, 30 егземпл.; Драг. Ј. Грујић, питом. учит. школе, Јагодина, 26 егземпл.; Трифко Дудић, књиж., Мостар, 40 егземпл.; Иларион Радонић, АЕ. Митрополит, Тузла, 2 егземпл.; Душан Рашковић, богослов, Арбанаси-Задар, 1 егземпл.; Јован Симић, свештеник, Бусовача, Босна, 5 егземпл.; Јован Паешковић, Вел. Радинци, Срем, 1 егземпл.; Бура Јосифовић, пуковник, Београд, 11 егземпл.; Степа Максимовић, адвокат, Пожаревац, 25 егземплара.

прва: Црна Гора између Турске, Русије и Млетака ц XVIII веку (цена 4 дин.); свеска друга: Црна Гора и Аустрија у XVIII веку (цена 3 дин.); свеска трећа: Исписи из бечких државних архива, у којима су документи уз дело „Црна Гора и Аустрија“, (цена 3 дин.).

Ко жели можемо му набавити и ова дела дела пишчева:

1. *Das Ende der Obrenovitch* (цена 12 динара),

2. *Die Serbische Frage* (цена 3 дин.).

3. *Die türkische Revolution und ihre Ausichten* (цена 2 дин.).

4. *Die Albanesen und die Grossmächte* (цена 3 дин.).

5. *Eines Königs Roman* (цена 4 дин.).

6. *Les Albanais et les Grandes Puissances* (цена 3·50 дин.).

7. *Quo Vadis Austria* (немачки, цена 0·50 динаре).

8. То исто на француском (цена 0·50 дин.).

АДМИНИСТРАЦИЈА КЊИГА

Г. ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА

МАКЕДОНСКА УЛИЦА БРОЈ 27.